

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องนี้ได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและรายงานผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดและยุทธวิธีในการดำเนินงานวิจัยดังต่อไปนี้

1. บริบทของอำเภอท่าตะโก
2. การสนทนากลุ่ม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกตั้ง
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตย
6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ
7. กรอบความคิดในการวิจัย

บริบทของอำเภอท่าตะโก

1. ประวัติความเป็นมา

อำเภอท่าตะโก เริ่มตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2443 อยู่ที่บ้านเขาน้อย ตำบลท่าตะโก เรียกว่า อำเภอเขาน้อย หรือ อำเภอดอนคา ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด เพราะเขาน้อยและดอนคา อยู่ติดกัน สมัยนั้นนิยมเรียกตำบลที่ตั้งของอำเภอ และนายอำเภอคนแรกชื่อ หลวงมหาดไทย พ.ศ. 2460 จึงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอท่าตะโก มีหลวงวรรักษบุรฉกริรมย์ เป็นนายอำเภอคนแรก

สาเหตุชื่ออำเภอท่าตะโกนั้น มีประวัติมาว่า เมื่อมีราษฎรมาตั้งบ้านเรือนอยู่กันหนาแน่น ในระยะนี้ คือ บริเวณริมคลองมีทำนน้ำใหญ่อยู่แห่งหนึ่ง มีต้นตะโกใหญ่ขึ้นอยู่ ใช้เป็นที่อาศัยร่วมเวลาประชาชนไปตักน้ำ อาบน้ำ หรือนำวัว ควายไปพัก ประชาชนทั่วไปจึงเรียกว่า ตำบลท่าตะโก เมื่อมาตั้งเป็นอำเภอที่นี้อีก จึงใช้ชื่อว่า อำเภอท่าตะโก มาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

2. เนื้อที่

พื้นที่ 607.23 ตร.กม/379,516 ไร่ ตร.กม.

3. สภาพภูมิอากาศ

โดยทั่วไป แบบมรสุม 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน เดือนมีนาคม - พฤษภาคม , ฤดูฝน เดือน มิถุนายน - กันยายน , ฤดูหนาว เดือนตุลาคม - กุมภาพันธ์

4. ข้อมูลการปกครอง

มีตำบล 10 แห่ง หมู่บ้าน 109 แห่ง เทศบาล 1 แห่ง และ อบต. 10 แห่ง

5. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก ด้านการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ เลี้ยงไก่ชน,โค,สุกร ด้านการปลูกพืช ได้แก่ ปลูก แตงโม ข้าวนาปี นาปรัง ทุ่งทานตะวัน ไร่ฮ้อย ข้าวโพด ถั่วเขียวผัดมัน เผือกหอม และมันสำปะหลัง

อาชีพเสริม ได้แก่ ทอผ้า ทำปลาแห้ง ตัดเย็บเสื้อผ้า จักสาน ทอเปด ทำขนม หมูแผ่น ทำปลาร้า

จำนวนธนาคาร มี 3 แห่ง ได้แก่

1. ธกส. โทร. 0-5624-9337-8
2. ธนาคารออมสิน โทร. 0-5624-9333
3. ธนาคารกสิกรไทย โทร. 0-5624-9073

6. ด้านสังคม

มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนท่าตะโกพิทยาคม และโรงเรียนพนมรอกวิทยา

7. ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอ

อำเภอท่าตะโกไม่มีป่าไม้ในพื้นที่ จะมีเพียงป่าตามบริเวณภูเขา ป่าตามโคก ทำเล หัวไร่ ปลายนา และในสาธารณประโยชน์เท่านั้น ลักษณะจึงเป็นป่าไม้โปร่งเป็นส่วนใหญ่

8. ด้านประชากร

- 1.จำนวนประชากรทั้งสิ้น รวม 69,182 คน
- 2.จำนวนประชากรชาย รวม 33,701 คน
- 3.จำนวนประชากรหญิง รวม 35,481 คน
- 4.ความหนาแน่นของประชากร 113.93 คน/ตร.กม.

9. ด้านการคมนาคม

ทางบก - รถยนต์ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4

เส้น 1.นครสวรรค์-ไพศาลี

2.ท่าตะโก-ตากฟ้า

- สถานีขนส่ง หมายเลขโทรศัพท์ 056-249410

10. ด้านการเกษตร และอุตสาหกรรม

1. ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว,ข้าวโพด,มันสำปะรัง,อ้อย,เผือก,หอม,ถั่วเขียวผิวมัน

2. ชื่อแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่

1. ลำคลองท่าตะโก (หรือคลองเตาขนมจีน) เป็นลำคลองที่ใหญ่จากอำเภอไพศาลี ผ่านตำบลท่าบ ตำบลท่าตะโก ตำบลหัวถนน ตำบลวังมหากร ลงสู่บึงบอระเพ็ด

2. ลำคลองห้วยตะโก ไหลจากอำเภอไพศาลี ผ่านตำบลคอนคา ตำบลท่าตะโก ตำบลวังมหากร ลงสู่บึงบอระเพ็ด

3. ลำห้วยธารทหาร ไหลจากอำเภอนองบัว ผ่านตำบลสายลำโพง ตำบลวังใหญ่ ตำบลพนมรอก ตำบลพนมเศษ ลงสู่บึงบอระเพ็ด

3. โรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อม 2 แห่ง และประเภทโรงงานที่สำคัญ คือ โรงสีข้าว 12 แห่ง (กรมการปกครอง.2549 : 3)

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543 : 105 – 106) ให้ความหมายของการสนทนากลุ่มว่า หมายถึง การสนทนากลุ่ม ๆ ละ 6 – 12 คน การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการศึกษาชุมชน ที่เป็นการสนทนากันในบรรยากาศที่เป็นกันเอง มีการวางแผนและเตรียมการ โดยเรื่องที่สนทนานั้นจะต้องเป็นเรื่องที่กลุ่มให้ความสนใจ มีผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้จุดประเด็นเพื่อชักจูงให้บุคคลในกลุ่มแสดงความคิดเห็นได้อย่างลึกซึ้งและละเอียดที่สุดเพื่อนำได้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ โดยองค์ประกอบในการจัดสนทนากลุ่มมีดังนี้

1. บุคคลที่เกี่ยวข้อง

1.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) จะต้องเป็นผู้พูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ดี มีบุคลิกดี สุภาพ อ่อนน้อม มีมนุษยสัมพันธ์และต้องรู้ความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของชุมชน

1.2 ผู้จดบันทึกการสนทนา (note taker)

1.3 ผู้ช่วย (assistant) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่จัดเตรียมสถานที่ และบันทึกเสียง

2. แนวทางในการสนทนากลุ่ม ควรต้องจัดแนวทางในการสนทนากลุ่ม มีการจัดลำดับหัวข้อในการสนทนา

3. อุปกรณ์สนาม ที่ควรเตรียมได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ถ่านวิทยุ สมุดบันทึก และดินสอ

4. แบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

5. ส่งเสริมสร้างบรรยากาศ โดยการมีเครื่องดื่ม ของขบเคี้ยว บุหรี่ เพื่อนสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเอง

6. ของสนทนาคุณแก่ผู้เข้าร่วมสนทนา เพื่อเป็นการตอบแทนผู้เข้าร่วมสนทนา

7. สถานที่และระยะเวลา อาจจะเป็นบ้าน ศาลา วัด ได้ร่มไม้ ที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก ห่างไกลจากความพลุกพล่าน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้มีสมาธิในเรื่องต่าง ๆ ที่กำลังสนทนากัน ส่วนระยะเวลาไม่ควรเกิน 2 ชั่วโมงต่อ 1 กลุ่ม

เจเลียว บุรีภักดี (2545 : 259) สรุปได้ว่า การสนทนากลุ่ม หรือ กิจกรรมความคิดเห็นกลุ่ม คือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป นำไปสู่การวางแผนที่ดี องค์ประกอบความเห็นของกลุ่ม ได้แก่ บุคคลที่ร่วมสนทนากลุ่มไม่ต่ำกว่า 6 – 12 คน พิธีกรที่จะต้องรู้พื้นที่และขอบเขตของชุมชน ส่วนบทบาทของบุคคลในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม มีดังนี้

1. พิธีกร (moderator / facilitator) เป็นผู้จุดประเด็นหรือชักจูงให้ผู้ร่วมสนทนา แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง

2. บุคคลเป้าหมายของการสนทนา (discussant) ทำหน้าที่พูดคุยแสดงความคิดเห็นในประเด็นคำถามต่าง ๆ

3. ผู้จัดบันทึกการสนทนา ทำหน้าที่ในการให้หมายเลข กำกับ discussant และทำหน้าที่คอยขำเคี้ยว ห้ามมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

4. ผู้ช่วย ทำหน้าที่ควบคุมเทปอำนวยความสะดวกและดูแลแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1. ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การเมืองเป็นเรื่องของการใช้อำนาจ เป็นเรื่องของความสามารถที่ผู้หนึ่งปฏิบัติเพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่น (Arterton and Hahn, 1975 : 1) ดังนั้นจึงมีข้อสงสัยว่าในสังคมหนึ่งๆใครคือผู้มีอำนาจ และใช้อำนาจ ใครเป็นผู้กำหนดนโยบายสำหรับผู้อื่น (Dahl, 1963 ; อ้างถึงใน Arterton and

Hahn. 1975 :3) ในบางสังคมที่มีประชาธิปไตยแบบตัวแทนจะมีผู้ตอบว่าคือผู้ที่ประชาชนเลือกเข้าไปทำหน้าที่แทนตน กล่าวคือประชาชนนั่นเองที่ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดวิถีการปกครองของสังคมของตน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง

ในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองคือระดับที่ประชาชนมีความสนใจ กระตือรือร้นในเรื่องของการเมือง กล่าวคือเป็นเรื่องของจำนวนประชาชนที่เกี่ยวข้องและจำนวนกิจกรรมที่ปฏิบัติ (McCleanlain. 1996 : 7) แต่คำว่ามีส่วนร่วมในทางการเมืองคืออะไรนั้นค่อนข้างซับซ้อนเพราะจะมีคำถามตามมาว่าการเมืองคืออะไร กิจกรรมอะไรบ้างที่จัดเป็นกิจกรรมทางการเมือง เพื่อความเข้าใจในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในทางการเมือง ผู้วิจัยจึงศึกษาจำกัดความของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน ดังนี้

การมีส่วนร่วมในทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลจะต้องได้รับผลประโยชน์โดยการตัดสินใจ ซึ่งกระทำโดยสถาบันทางการเมืองและสังคม และจะต้องร่วมในการตัดสินใจด้วย (Bullock and Stattybrass. 1977: 15)

ไวเนอร์ (Weiner.1971 :160-163) ได้รวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้มากมาย แบ่งเป็น 9 ความหมาย คือ

1. การกระทำทั้งในทางสนับสนุนและการกระทำในเชิงเรียกร้องต่อผู้นำของรัฐบาล ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยหรือเผด็จการก็ได้ โดยที่ประชาชนอาจสนับสนุนเพราะไม่มีทางเลือกอื่นก็ได้
2. ความพยายามที่บรรลุผลในการสร้างผลกระทบต่อการดำเนินการของรัฐบาลหรือการเลือกผู้นำรัฐบาล เช่น การวิพากษ์วิจารณ์การเมือง
3. การกระทำของพลเมืองที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย
4. การมีตัวแทน (representation)
5. การกระทำของผู้ที่มีความสนใจทางการเมืองอย่างมาก และการกระทำของผู้ที่สนใจทางการเมืองน้อยด้วย
6. การกระทำทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นประจำและครั้งคราวตลอดจนการกระทำที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงด้วย เช่น การเกิดจลาจลจู่โจม หรือการฆาตกรรมทางการเมือง เป็นต้น
7. การมีจุดมุ่งหมายที่จะกดดันต่อผู้นำทางการเมือง แต่อาจรวมไปถึง การกระทำที่ต้องการกดดันต่อการดำเนินงานของข้าราชการได้ด้วย
8. การดำเนินการที่มีผลต่อการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

9. การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นอาจแตกต่างกันไปตามกาลเทศะ ในช่วงเวลาหนึ่ง อาจเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ในอีกช่วงหนึ่งก็ไม่อาจนับว่าเป็น หรือในพื้นที่หนึ่งถือว่าเป็น การมีส่วนร่วม แต่ในอีกพื้นที่หนึ่งอาจไม่ถือว่าเป็นก็ได้

ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นการปฏิบัติการโดยสมัครใจ ที่ไม่ว่าจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มีการจัดองค์กรหรือไม่ก็ตาม จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง และใช้วิธีที่ถูกต้องยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม การกระทำนั้นมุ่งประสงค์ที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น โดยเน้นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองต้องเป็นการกระทำโดยใจสมัคร

สำหรับ อัลมอนด์และเวอร์บา (Almond and Verba . 1965 : 98) กล่าวว่า การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นมีความแตกต่างกันตามวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละบุคคล โดยแบ่งวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคัมแคบ เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมือง ไม่คิดจะมีส่วนร่วม หรือมีบทบาทในทางการเมือง บุคคลที่มีวัฒนธรรมแบบนี้จะไม่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเลย

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไฟร์ฟ้า เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองโดยทั่วไปแต่ไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกกระบวนการทางการเมือง และไม่มีความรู้สึกว่าตนอยู่ในฐานะที่มีความหมายหรือมีอิทธิพลทางการเมือง

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่เข้าใจระบบการเมือง มีความรู้สึกว่าตนเองมีอิทธิพลที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้

แม็คคลอสกี (McClosky. 1968 : 141) เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่กระทำโดยสมัครใจ ซึ่งสมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในการสังคมได้มีส่วนร่วมกระทำร่วมกันในอันที่จะเลือกผู้นำของตน และกำหนดนโยบายของรัฐ การกระทำนั้นอาจจะกระทำโดยตรงหรือทางอ้อมก็ได้ ซึ่งบุคคลที่มีส่วนร่วมในทางการเมืองนั้น ได้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆต่อไปนี้ คือ การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การแสวงหาความรู้ทางการเมือง การอภิปรายหรือพูดคุยเกี่ยวกับการเมือง การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง ฯลฯ เพราะการเข้าร่วมทางการเมือง เป็นตัวกระตุ้นเตือนให้ ผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครองได้สำนึกถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของตน ทั้งยังเป็นการช่วยขยายขอบข่ายของความรู้ทางการเมืองให้กว้างขวางขึ้นอีกด้วย

มิลบราห์และโจเอล (Milbrath and Goel. 1965 : 18-26) กล่าวว่า การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึงการกระทำของบุคคลเพื่อพยายามมีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและระบบการเมือง และยังรวมถึงบทบาทของประชาชนในการกระทำใดๆ เพื่อมีอิทธิพลต่อผลทาง

การเมือง โดยพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น จะเพิ่มจากความสนใจทางการเมืองไปสู่กิจกรรมทางการเมืองที่ต้องการความสนใจและแรงจูงใจมากขึ้นเป็นลำดับ

นีและเวอร์บา (Nie and Verba . 1975 : 8) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าเป็นกิจกรรมที่มุ่งหวังประโยชน์ เป็นเรื่องที่พลเมืองพยายามกดดันรัฐบาลให้กระทำตามที่พลเมืองผู้นั้นหรือกลุ่มนั้นต้องการ การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามความเห็นของนีและเวอร์บา เน้นเรื่องกิจกรรมของพลเมืองเฉพาะบุคคล รวมทั้งผู้ที่ไม่กระตือรือร้นต่อกฎเกณฑ์ แต่รวมผู้ทำงานทางด้านการเมืองโดยอาชีพ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือของพรรคการเมืองและนักหาเสียง โดยต้องการมีอิทธิพลต่อรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นการเลือกเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือการมีส่วนร่วมในการปกครอง

ฮันติงตันและเนลสัน (Huntington and Nelson. 1967 : 15) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองว่าเป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละคน ที่มุ่งเพื่อการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล การมีส่วนร่วมหมายถึงเฉพาะการกระทำ ไม่รวมถึงทัศนคติ เป็นการกระทำของผู้มีส่วนร่วมที่เป็นพลเมืองธรรมดา เพราะกิจกรรมทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดา นั้น จะมีลักษณะไม่ต่อเนื่อง ไม่เต็มเวลา การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังหมายความว่ามีความเฉพาะการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ไม่ว่าจะกิจกรรมหรือการกระทำนั้นจะสำเร็จผลหรือไม่ก็ตาม หรืออาจเป็นไปได้ด้วยความคิดเห็นของตนเอง หรือถูกผู้อื่นชักจูงให้เข้าร่วมก็ได้

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นการกระทำ (action) ที่ปัจเจกชน (individual) หรือกลุ่มบุคคล (group) ที่ไม่ว่าจะมีระดับของการจัดองค์การมากน้อยอย่างไร เพื่อมีอิทธิพลต่อการเลือกสรรผู้นำทางการเมืองหรือรัฐบาลทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น และเพื่อมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะและการนำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งให้การสนับสนุนหรือต่อต้าน ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงมีหลากหลายรูปแบบและหลายระดับ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ไมเชอรัน ไวซ์เนอร์ (1971 :160-163) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนี้

1. การกระทำที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจ มิใช่เกิดจากการถูกบังคับ
2. การกระทำที่เกิดขึ้นโดยไม่แน่ใจว่าจะต้องประสบความสำเร็จหรือไม่
3. การกระทำที่เกิดขึ้นอย่างมีระบบหรือไม่มีระบบก็ได้
4. การกระทำที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกันก็ได้
5. การกระทำที่จะใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ได้

6. การกระทำที่หวังผลเพื่อจะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายของรัฐบาลหรือต่อการบริหารงานของรัฐ หรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมือง

7. การกระทำที่หวังผลทั้งในเรื่องนโยบายหรือตัวบุคคล ของการเมืองระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติก็ได้

นอกจากนี้ ฮันติงตัน และเนลสัน (Huntington and Nelson, 1967: 74) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเป็นเรื่องของกิจกรรม
2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นบทบาทของบุคคลธรรมดาที่ไม่ได้ทำงานหรือมีอาชีพทางการเมือง เช่น นักการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง
3. การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเรื่องของการแสดงออกเพื่อให้มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ กล่าวคือ เป็นเรื่องของความพยายามที่จะมีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล สนับสนุนรัฐบาล เปลี่ยนแปลงผู้นำรัฐบาล ตลอดจนสถาบันการเมืองต่าง ๆ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นไปได้ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย
4. การมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่มีผลเปลี่ยนแปลงต่อการตัดสินใจของผู้นำหรือรัฐบาลแต่อย่างใด เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะมีผลมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วม ซึ่งมักมีอำนาจทางการเมืองไม่มากนักและไม่สามารถผลักดันทางการเมืองการตัดสินใจของรัฐบาลได้ตลอดเวลา

สิทธิพันธ์ พุทธหูน (2541:78) กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นอิสระ กล่าวคือลักษณะที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบใด ๆ ด้วยความพึงพอใจส่วนตัวเป็นไปโดยสมัครใจ หรือพึงใจเพราะใช้วิจารณญาณของตนเองมองเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมและมองเห็นว่าตนเองสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยถูกปลุกกระดม กล่าวคือ ลักษณะการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เป็นไปโดยที่ไม่ได้เกิดจากเจตจำนงของตนเอง แต่เกิดจากการถูกปลุกกระดมให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ โดยขู่เชิญ บังคับ ชักจูง หรือใช้อิทธิพลทางการเงินหรือวัตถุ เป็นต้น

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2539 : 6-7) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมว่า มีส่วนร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนถึงความต้องการของชุมชน ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนสนองความต้องการของชุมชน ร่วมวางแผนนโยบายหรือ

แผนงาน โครงการ กิจกรรมเพื่อขจัดและแก้ไขปัญหและร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มี จำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถ ของตนเองและของหน่วยงาน เช่น ร่วมสละแรงงาน วัสดุ เงินและเวลา เป็นต้น ร่วมปฏิบัติตาม นโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ ประโยชน์นี้ได้ตลอดไป ร่วมรับผลประโยชน์ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุทางสังคม หรือทางส่วนตัว

ม.ร.ว. อकिन รพีพันธ์ (2527 : 38) ให้ความคิดเห็นในขั้นตอนของระดับการมีส่วนร่วมไว้ ว่า การมีส่วนร่วมจะมีอย่างน้อย 5 ระดับด้วยกันคือ มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และจัดลำดับ ความสำคัญ มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา มีส่วนร่วมในการเลือก วิธีการและวางแผนในการแก้ปัญหา มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน มีส่วนร่วมในการ ประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดความสำเร็จ

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากการศึกษานักวิชาการหลาย ๆ ท่าน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจโดยมิใช่ถูกบังคับ
2. เป็นการตัดสินใจจากการกำหนดความต้องการและความสำคัญ การมีส่วนร่วมทางการเมือง
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการในด้านการช่วยเหลือ ด้านทรัพยากร การบริหารงาน

การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

3. ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

รูธและวิลสัน (Roth and Wilson.1980 :136-139) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง ออกเป็น 3 ระดับ คือ (1) ระดับต่ำ หรือกลุ่มผู้ดู (onlookers) ซึ่งได้แก่การให้ความสนใจต่อข่าวสาร และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การถกเถียงปัญหาทางการเมือง การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การพยายามชักจูงให้ผู้อื่นเห็นด้วยกับจุดยืนทางการเมืองของตน การเป็นสมาชิกกลุ่มผลประโยชน์ และการร่วมชุมนุมทางการเมือง (2) ระดับกลางหรือระดับผู้มีส่วนร่วม (participants) ได้แก่ การมี ส่วนร่วมในโครงการของชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมของกลุ่มผลประโยชน์ การ เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของพรรคการเมือง และการช่วยรณรงค์หา เสียงเลือกตั้ง(3) ระดับสูงหรือระดับนักกิจกรรม (activists) ได้แก่ การเป็นผู้นำกลุ่มผลประโยชน์ การมีตำแหน่งและทำงานเต็มเวลาให้แก่พรรคการเมือง การได้รับเสนอชื่อให้เข้าแข่งขันเพื่อชิง

ตำแหน่งทางการเมือง และการได้รับตำแหน่งทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งสามระดับนี้ เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในประเทศประชาธิปไตยตะวันตก ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ Milbrath และ Goel ที่เห็นว่าพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นจะเพิ่มจากความสนใจทางการเมืองไปสู่กิจกรรมทางการเมืองที่ต้องการความสนใจและแรงจูงใจมากขึ้นเป็นลำดับ เช่น จากผู้ที่ไม่สนใจทางการเมืองเลย กลุ่มนี้เรียกว่า apathetic หากคนสนใจการเมืองมากขึ้นจะเป็นผู้ที่สนใจแบบผู้ดูวงนอก คือ ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ติดตามข่าวคราว วิพากษ์วิจารณ์ ไปฟังการหาเสียง ฯลฯ เรียกว่า spectator และหากมีความสนใจมากขึ้น ก็จะกลายเป็นกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นเข้ามามีส่วนร่วมในทุกรูปแบบ เรียกว่าพวก gladiator

อย่างไรก็ตามผู้ให้ความเห็นว่าในระบบการเมืองใหม่ (new politics) มีรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ขอบขร้อมมากขึ้น ซึ่ง Hague (1992 : 85) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ขอบขร้อมอีกประเภทหนึ่งของประชาชนในประเทศประชาธิปไตยตะวันตก ได้แก่ การเดินขบวน และการประท้วงในรูปแบบต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะสันติวิธี เช่น การพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติและการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี เป็นต้น Hague ได้แบ่งการเมืองเป็นสามรูปแบบ คือ (1) การเมืองแบบเก่า (old politics) ได้แก่ การมีส่วนร่วมแบบประเพณีนิยม (confirmists) ซึ่งได้แก่การถกเถียงปัญหาการเมือง การร่วมชุมนุมทางการเมือง ฯลฯ แต่ปฏิเสธการประท้วงและการเดินขบวน (2) การเมืองแบบผสม (mixed politics) ได้แก่กิจกรรมของพวกปฏิรูป (reformists) ที่อาจใช้วิธีการแบบประเพณีนิยมและในขณะเดียวกันก็อาจใช้การประท้วงทางกฎหมาย และการปฏิเสธการให้ความร่วมมือ (boycott) (3) การเมืองใหม่ แบ่งเป็นสองพวกย่อย ๆ คือ นักกิจกรรม ซึ่งใช้วิธีการแบบประเพณีนิยมและวิธีการที่มีใช้แบบประเพณีนิยม รวมไปถึงการกระทำที่ผิดกฎหมาย เช่น ปิดกั้นการจราจร เป็นต้น

ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ (2540:67-81) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่นอกเหนือไปจากช่องทางปกติ เรียกกันว่า “การเมืองแบบใหม่และขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองรูปใหม่” (the new politics and the new social movement) ที่มองขบวนการเคลื่อนไหวและเรียกร้องของประชาชนธรรมดาว่าเป็นการโต้ตอบต่อปัญหาและความขัดแย้งชนิดใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน มีความหลากหลาย อาทิ ตามเพศ เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นต้น ความขัดแย้งดังกล่าวนี้มักความสามารถของสถาบันทางสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบันจะแก้ไขได้ ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาในรัฐและสถาบันหรือกลไกของรัฐ จึงลงมือเคลื่อนไหวด้วยตนเองนั่นคือการหันกลับไปสร้าง “ประชาสังคม” (civil society) ให้เข้มแข็งขึ้นมานั่นเอง การเคลื่อนไหวเหล่านี้เป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนธรรมดา เพื่อเรียกร้องสิทธิพื้นฐานของพวกเขาในฐานะที่เป็นมนุษย์ รวมไปถึงสิทธิที่จะไม่เชื่อฟังรัฐด้วย ซึ่งเป็นทางเลือกใหม่หรือทางเลือกที่สาม

ของการเรียกร้อง เป็นสิ่งที่ชอบธรรมและจะมีผลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางกฎหมายและในทางสังคม

ธีรพล เกษมสุวรรณ (2528 : 56) ได้อ้างถึงความคิดของ Arthur W. Bromage ในการจำแนกลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครอง โดยแยกเป็น

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting) เป็นการแสดงออกซึ่งเจตนาของประชาชนต่อวิธีกำหนดนโยบายในการปกครองประเทศ การแสดงเจตจำนงดังกล่าวนี้จะมีความหมายหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสนใจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. การบังคับหรือชักจูงอย่างไม่เป็นทางการ (informal method of pressure and persuasion) เช่น การติดตามการปฏิบัติงานของผู้แทนทางสื่อมวลชนและแสดงเจตจำนงในรูปรวมกลุ่มกันเดินขบวน เพื่อหาทางเปลี่ยนแปลงผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งที่ตนเองไม่พอใจ ดังนั้น ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจึงจำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่เป็นแรงกดดันอยู่ตลอดเวลา เพื่อผ่อนคลายความรู้สึกของประชาชนให้ใช้วิธีการมีส่วนร่วมอย่างสันติวิธี ได้แก่ การรวมกลุ่มต่อรอง หรือการมีพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวกลางในการรับฟังและถ่ายทอดความคิดเห็นของประชาชน

- การดำเนินการอย่างเป็นทางการ (formal actions) ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยการใช้สิทธิที่ได้รับตามรัฐธรรมนูญ เช่น การริเริ่มกฎหมาย (initiative) การแสดงประชามติ (referendum) และการเพิกถอนให้ออกจากตำแหน่ง (recall)

ตามแนวคิดข้างต้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองจัดว่ามีสองความหมาย คือ (1) การเข้ามีส่วนร่วมของปัจเจกชนในกิจกรรมทางการเมือง (2) อัตรากว้างของประชากรที่ใช้สิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

4. การจัดทำตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นมิติหนึ่งของประชาธิปไตย และยังเป็นมิติหนึ่งของธรรมาภิบาล อีกด้วยการวัดระดับการเป็นประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลจึงมักวัดที่ระดับของการมีส่วนร่วมด้วยปัจจัยหนึ่ง แต่ในการศึกษานี้จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นมิติหนึ่งของการเป็นประชาธิปไตย มีผู้ศึกษาเรื่องการวัดระดับการเป็นประชาธิปไตยมากมาย และมีการแบ่งมิติของการวัดกิจกรรมของการมีส่วนร่วมเป็นหลายประเภท โดย เวอร์บา นี และคิม (Verba, Nie and Kim, 1978 : 125) แบ่งกิจกรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็นประเภทต่างๆ อาทิ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การรณรงค์ในทางการเมือง การรณรงค์เพื่อการเลือกตั้ง การที่ประชาชนติดต่อกับนักการเมืองและกิจกรรมการรวมกลุ่มเป็นต้น ถึงแม้จะมีผู้ศึกษาเรื่องรูปแบบและลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมไว้มากมาย เช่น ตั้งแต่การลงคะแนนเลือกตั้งไปจนถึงสมัครเป็นสมาชิกพรรค

การเมือง สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง ดังภาพที่ 2 ซึ่งผู้เข้าร่วมลำดับ 1-5 จัดเป็นผู้สนใจและมีส่วนร่วม ลำดับ 6-8 เป็นผู้สนใจและมีส่วนร่วมปานกลาง และลำดับ 9-14 สนใจและมีส่วนร่วมมาก แต่ผู้ที่ร่วมกิจกรรมลำดับบนๆมักจะร่วมกิจกรรมในลำดับล่างๆด้วย (Milbrath. 1965 : 126-129) อย่างไรก็ตาม บางรูปแบบยังไม่มีหรือมีน้อยมากในสังคมไทย ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม (Huntington and Nelson. 1967 : 135) ขึ้นกับขนบธรรมเนียม ประเพณีของประเทศนั้นๆ ด้วย

-
14. ร่วมดำเนินกิจกรรมสาธารณะ และดูแลกิจกรรมของพรรคการเมือง
 13. เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมือง
 12. ดำเนินกิจกรรมหาเงินเข้าพรรคการเมือง
 11. ร่วมกิจกรรมของพรรคเช่นเข้าร่วมประชุม
-
10. สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง
 9. ช่วยรณรงค์หาเสียง
 8. ร่วมการประชุม ฟังการหาเสียง แนะนำตัว หรือการประชุมทางเมือง
 7. บริจาคเงิน/สิ่งของช่วยเหลือพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
 6. ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้นำทางการเมือง
-

สนใจและมีส่วนร่วม
มาก

สนใจและมีส่วน
ร่วมปานกลาง

5. ร่วมประชาสัมพันธ์เช่นการสวมเสื้อหรือติดสติ๊กเกอร์ที่รถยนต์
 4. พยายามพูดคุยชวนให้ผู้อื่นไปเลือกผู้ที่ตนสนับสนุน
 3. เป็นผู้เปิดประเด็นพูดคุยเรื่องการเลือกตั้ง ให้ความรู้ผู้อื่น
 2. ไปเลือกตั้ง
 1. แสดงตนเป็นผู้สนใจทางการเมืองเช่นร่วมพูดคุยเรื่องการเมือง
-

สนใจและมีส่วนร่วม

0. ไม่สนใจและไม่เข้าร่วมกิจกรรมใดๆเลย
-

ไม่มีส่วนร่วม

ภาพที่ 2.1 แสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งใน

บริบทสากล (พัฒนาจาก Milbrath (1965) และ Roth และ Wilson (1980))

5. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เดวิด บาร์เบอร์ (David Barber. 1972 :116) กล่าวถึง ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า ประกอบด้วย แรงจูงใจ โอกาส และทรัพยากร ดังนี้

1. แรงจูงใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ ความศรัทธาและความไว้วางใจ ในกระบวนการทางการเมือง ความสำนึกในหน้าที่ของพลเมือง โดยถือว่าเป็นพันธะหน้าที่ที่จะพึงกระทำ เช่น การยอมรับว่ากระบวนการเลือกตั้งเป็นวิธีการที่ดีในการปกครองประเทศและมีความเห็นว่าคนไทยทุกคนมีหน้าที่ในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

2. โอกาส ในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ ความปราศจากซึ่งอุปสรรคทางกฎหมายและโอกาสในด้านมีความสะดวกในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น มีสิทธิตามกฎหมายสามารถหาหน่วยงานเลือกตั้งพบ เป็นต้น

3. ทรัพยากร ในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง มีอยู่ 3 ประการ คือ ความรู้ ทักษะ และเงิน ปัจจัยทั้ง 3 นี้ต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ คนที่มีความรู้สูง มักจะมีรายได้สูงและมีทักษะในการเมืองสูงตามไปด้วย

วัชรา ไชยสาร (2541 : 113-114) กล่าวถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองถึง 4 ประการดังนี้

ประการที่หนึ่ง คือบริบททางการเมือง สังคมใดมีการร่ำรวยระดับสูงคนต่ำ ประชาชนที่ได้รับการศึกษามีจำนวนน้อย การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารกระทำได้ยาก ภาวะทางสังคมยังคงมีความเป็นสังคมเมืองต่ำ สิ่งเหล่านี้เป็นข้อจำกัดที่สำคัญ โดยหากประชาชนมีการศึกษาน้อย ขีดความสามารถในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองก็จะต่ำ ไม่มีสมรรถนะในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สภาพความเป็นอยู่ของสังคมยังเป็นสังคมชนบท โอกาสในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองและความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในทางการเมือง ทำให้ขาดอำนาจต่อรอง ถ้าสังคมใดมีการร่ำรวยระดับสูง ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาสูง มีการรับรองสิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการปฏิบัติ มีความเป็นสังคมเมือง ก็จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทางการเมือง ให้อำนาจต่อรองสูงมากขึ้น นอกจากนี้ยังรวมถึงความสัมพันธ์ของชุมชนหรือความรู้สึกร่วมกันเป็นชุมชนของประชาชนในชุมชนนั้นๆ ด้วย ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของพลเมืองในสังคมนั้น หากความสัมพันธ์ของชุมชนหรือความรู้สึกร่วมกันเป็นชุมชนแน่นแฟ้น ก็จะช่วยกระตุ้นให้พลเมืองเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมือง

ประการที่สอง คือบริบททางเศรษฐกิจ ประเทศที่มีความเจริญมั่งคั่งทางเศรษฐกิจหรือฐานะการครองชีพสูงก็จะมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่า โดยประชาชนจะมีโอกาสและมีส่วนร่วม

ในทางการเมืองมากกว่าประเทศที่ยากจน ดังนั้น ถ้าประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีก็อาจเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองน้อย เพราะต้องมีภาระหน้าที่และความกังวลอยู่กับเรื่องการค้ารงชีพ เป็นสำคัญ

ประการที่สาม คือบริบททางวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง หากรัฐใดประชาชนส่วนมากมีวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบค้ำแคบ ประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองและไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมในทางการเมืองหรือมีวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไพร์ฟ้า ซึ่งประชาชนในรัฐมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมือง แต่ไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมในปัญหาบ้านเมือง อีกทั้งยังโน้มเอียงในทางยอมรับอำนาจและเชื่อฟังรัฐบาล ก็จะทำให้มีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน ไม่มีความหมายเป็นข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมในทางการเมือง ในทางตรงกันข้าม หากรัฐใดประชาชนมีวิสัยทัศน์ทางการเมืองกว้างไกล มีการสร้างสมวิถีชีวิต และนิสัยแบบประชาธิปไตยหรือมีทัศนคติแบบพลเมืองอารยะ ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในทางการเมือง มีความรู้สึกกันว่า การมีส่วนร่วมในทางการเมืองเป็นพันธกิจที่สำคัญของพลเมือง จึงมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่ มักจะเป็นพลเมืองที่มีสถานภาพทางสังคมสูง มีการศึกษาดี และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ก็จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน

ประการที่สี่ คือบริบททางการเมือง ถ้าระบอบการเมืองการปกครองไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง เช่น สังคมที่ปกครองในระบอบเผด็จการ ทั้งเผด็จการคอมมิวนิสต์และเผด็จการทหาร การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนก็มักจะอยู่ในระดับต่ำมาก และมักจะเป็นการมีส่วนร่วมในทางการเมืองแบบพอเป็นพิธีหรือเพื่อสนับสนุนรัฐบาล หรือโน้มน้าวให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง รัฐใดที่มีการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ยังมีความเป็นประชาธิปไตยมากเท่าใด การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนในรัฐนั้นก็มากขึ้นเช่นกัน โดยจะมีการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่มีความหลากหลาย

การรับรู้เกี่ยวกับการเมือง หรือความตระหนักทางการเมือง นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการเมือง เพราะทุกระบบจะมีเป้าหมายของตนเอง “เป้าหมาย” (goal) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความต้องการหรือสิ่งที่พึงประสงค์ เป้าหมายของระบบการเมืองนั้นอาจรู้ได้จากนโยบายของรัฐบาล ดังนั้น การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง หรือการที่สมาชิกของระบบการเมืองมี “ความรู้” เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งในทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง เช่น มีความสำนึกในหน้าที่ของราษฎร มีความตระหนักในผลกระทบที่นโยบายของรัฐพึงมีต่อตนเอง ให้ความสนใจอย่างยิ่งยวดในกิจกรรมทางการเมือง ย่อมจะก่อให้เกิดความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง หรือ “ความสำนึกในความสำคัญทางการเมือง” ซึ่งหมายถึง การที่สมาชิกของระบบการเมืองมีความรู้ที่ว่าสามารถอาศัย

การเมืองการปกครองเป็นส่วนช่วยปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้ รู้ว่าการเมืองการปกครองเป็นเครื่องมือที่จัดเตรียมไว้ซึ่งพร้อมที่จะทำตามคำแนะนำหรือความต้องการของพลเมือง อันจะเป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบที่เรียกว่า “civic culture” ซึ่งจะเน้นที่การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้นและมีเหตุมีผล คือ ลักษณะร่วม 2 ประการคือ ประการแรก มีความสามารถในการเป็นผู้อยู่ได้ปกครองที่ดี และประการที่สอง มีความสามารถในการเป็นราษฎรที่ดี กล่าวคือ เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีเหตุผล

จากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่กล่าวข้างต้นแล้วนี้สามารถสรุปได้ว่าประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัย คือ

1. แรงจูงใจเป็นสิ่งที่ชักจูงให้บุคคลที่จะเข้าร่วมทางการเมือง เช่น ความต้องการปรับปรุงงานท้องถิ่น ความต้องการชื่อเสียง ความสำนึกของกลุ่ม เป็นต้น
2. โอกาส คือมีเวลาที่เหมาะสม มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรม
3. ทรัพยากร คือปัจจัยสนับสนุนให้ความสามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ เช่น มีความเฉลียวฉลาด มีทักษะและทุนทรัพย์

นอกจากนี้ ค่านิยมของคนในสังคมก็มีความสำคัญต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกันด้วย ซึ่งอาจมีผลมาจากบทบาทของสื่อมวลชนที่จะกระตุ้นประชาชนให้เกิดความรู้สึกร่วมด้วย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหลักการที่สำคัญในระบบประชาธิปไตย ซึ่งผู้ปกครองจะต้องได้รับการยอมรับจากประชาชนในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการเลือกตั้งของประชาชนนั้นมีความสำคัญยิ่งเพราะระบอบประชาธิปไตยจะอยู่ไม่ได้หากประชาชนไม่ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

การเลือกตั้ง (election) เป็นกระบวนการทางการเมืองอย่างหนึ่ง โดยเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ด้วยการไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนเพื่อไปทำหน้าที่ในรัฐสภาและรัฐบาล การเลือกตั้งเป็นกลไกแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกร้องและสนับสนุนให้มีการกระทำ หรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมือง และการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน การที่ประชาชนเลือกผู้แทนหรือกลุ่มการเมือง หรือพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์หรือนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของตน ก็เพราะประชาชนเชื่อว่าผู้แทนที่ตนเลือกไปใช้อำนาจอธิปไตย

แทนตนนั้นจะใช้คุณการณ์หรือนโยบายที่ประกาศเป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายไปปฏิบัติและบริหารประเทศในทำนองเดียวกัน เพื่อเป็นการพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง

การเลือกตั้งนอกจากจะเป็นกิจกรรมทางการเมืองแล้ว แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งยังถือว่าการเลือกตั้งเป็นเรื่องของสิทธิและหน้าที่ของประชาชนทุกคนด้วย การเลือกตั้งเป็นสิทธิกฎหมาย ความว่า ทุกคนมีสิทธิในการเลือกตั้งอย่างถ้วนหน้า สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิในตัวเองมิต้องมีผู้ใดมาอุปถัมภ์และไม่มีผู้ใดมาเพิกถอนได้ ในเมื่อเป็นสิทธิส่วนตัวของทุกคนเช่นนี้แล้วการไปใช้สิทธิหรือลงคะแนนเลือกตั้งก็เป็นสิทธิของแต่ละบุคคลด้วย กล่าวคือ ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งสามารถไปบีบบังคับให้ประชาชนคนหนึ่งคนใดไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้หากว่าประชาชนผู้นั้นไม่ต้องการ สำหรับความหมายของการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ที่มีพื้นฐานอยู่บนหลักการที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ เพราะฉะนั้นผู้ที่จะมีส่วนใช้อำนาจอธิปไตยจึงไม่จำเป็นต้องเป็นประชาชนทุกคน แต่เป็นเพียงประชาชนบางคน ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมไปทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาติ ผู้ที่ได้รับหน้าที่ดังกล่าวจึงอาจถูกบังคับให้ไปลงคะแนนเสียงได้

การให้ราษฎรออกเสียงเลือกตั้งบุคคลที่จะไปทำหน้าที่ปกครองประเทศ เป็นวิธีที่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตยมากกว่าการแต่งตั้งหรือวิธีการอื่นใด ทั้งนี้เพราะวิธีการเลือกตั้งนั้นเป็นวิธีการที่ทำให้ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีอำนาจควบคุมผู้แทนของตนได้อย่างใกล้ชิด และทำให้ผู้แทนราษฎรต้องตระหนักอยู่เสมอว่า อำนาจที่ตนได้รับมานั้นเป็นอำนาจที่ผู้เป็นเจ้าของเรียกคืนได้เสมอ ซึ่งหากว่าตนอยากได้รับมอบหมายอำนาจนั้นต่อไป ตนจะต้องปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบและคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก (กมล ทองธรรมชาติ. 2519: 89)

2. ความหมายของการเลือกตั้ง

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2526: 45) ให้ความหมายของการเลือกตั้งว่า เป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งในกระบวนการทางการเมืองและการปกครอง เพราะการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนในการปกครองประเทศ ซึ่งเจตจำนงดังกล่าวอยู่ในลักษณะของการเรียกร้องหรือสนับสนุนต่อการตัดสินใจทั้งหลายในระบบการเมือง

สมบูรณ์ สุขสำราญ (2531:76) กล่าวว่า การเลือกตั้งหมายถึง การตัดสินใจเลือกรับสมัครผู้เลือกตั้งที่สังกัดในกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองใดพรรคหนึ่ง เท่ากับว่าประชาชนได้มอบอำนาจอธิปไตยของตนให้ผู้ที่ตนเลือกและให้ความชอบธรรมแก่ผู้ที่ตนเลือกไปใช้อำนาจปกครองได้ในเวลาที่กำหนด

วิสุทธิ โปธิแทน (2542: 23) การเลือกตั้ง หมายถึง การที่บุคคลได้เลือกบุคคลหนึ่งหรือ บุคคลจำนวนหลายๆ คนหรือเลือกจากบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งบัญชีหนึ่งหรืออีกบัญชีหนึ่ง จำนวนหนึ่ง จากบัญชีรายชื่อหลายๆ บัญชี เพื่อให้ไปกระทำการอันใดอันหนึ่งแทนตน

กรมการปกครอง (2538 : 8) การเลือกตั้ง หมายถึง กิจกรรมทางการเมืองที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยด้วยการ ไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนเพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภา และในรัฐบาล

จากความหมายที่ข้างในเบื้องต้นพอที่จะกล่าวได้ว่า การเลือกตั้งหมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการออกเสียงลงคะแนนตามความเห็นของคนโดยอิสระว่าจะเลือกผู้ใดเป็นตัวแทนของตนเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยบริหารกิจการของประเทศ ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งนั้นจะเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้แทนของประชาชนทั้งหมด มีสิทธิตามที่ได้รับมอบหมายจากประชาชนให้เข้าร่วมเป็นคณะบุคคลดำเนินการบริหารและปกครอง

ซึ่งบทบาทของการเลือกตั้งเมื่อพิจารณาจากความหมายของการเลือกตั้งแล้ว จะเห็นว่า การเลือกตั้งมีบทบาทสำคัญสองประการคือ

1. บทบาทของประชาชน คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในกิจการของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการกำหนดผู้บริหาร
2. บทบาทการบริหารกิจการของประเทศ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์และการสนับสนุนของประชาชน ซึ่งจะทำให้ระบอบการเมืองและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งและการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

3. ความสำคัญของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งที่ใช้อยู่ทุกวันนี้เป็นระบอบประชาธิปไตยโดยผู้แทน (representative democracy) ได้แก่การให้สิทธิพลเมืองทุกคนเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่เป็นตัวแทนในรัฐสภาและมติหรือการดำเนินการใดๆ ของรัฐสภา ถือว่าเป็นความต้องการหรือสอดคล้องกับเจตจำนงของประชาชน (สุชุม นवलสกุล. 2519 : 114)

การเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยต้องเป็นการเลือกตั้งที่ใช้สิทธิกับพลเมืองทุกคนโดยเสมอภาคกัน หมายถึงบุคคลทุกคนเมื่อมีคุณสมบัติเป็นผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งครบถ้วนแล้ว ต่างก็มีสิทธิคนละหนึ่งเสียงเท่ากัน

ความสำคัญของการเลือกตั้งมีผลในทางการเมือง ที่สำคัญคือสามารถกำหนดผู้ที่จะเข้าหรือออกจากการดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. 2526 : 78)

นอกจากนี้การเลือกตั้งยังก่อให้เกิดความสำคัญทางการเมือง ดังนี้ (ทินาพร พิมพิสุทธิ.

1. สร้างความชอบธรรมให้แก่การปกครอง เปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือผู้ปกครองเป็นไปโดยสันติ ทำให้รัฐบาลนั้นเป็นรัฐบาลในนามประชาชน เพราะได้รับความนิยมให้เข้าปฏิบัติหน้าที่จากประชาชน

2. ทำให้ประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองเกิดความสัมพันธ์กับนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลที่ตนเลือกขึ้นไปและทำให้เกิดความรู้สึกเมื่อตนมีส่วนในการปฏิบัตินโยบายนั้น อีกทั้งรัฐบาลพอที่จะเรียกร้องให้ประชาชนและเพื่อประชาชนได้ ลักษณะนี้เสริมความชอบธรรมแก่รัฐบาลมากกว่าเพื่อการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล แต่เงื่อนไขที่ทำให้เกิดลักษณะทั้งสองมีอยู่ที่การเลือกตั้งโดยอิสระ

3. เป็นกลไกเชื่อมโยงสะท้อนทัศนคติของสาธารณะชนต่อนโยบายของรัฐบาลและกำหนดแนวทางของนโยบายของการบริหาร

อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของการเลือกตั้ง ไม่ใช่เพียงเพื่อเลือกให้ได้ตัวแทนของราษฎรเท่านั้น แต่อยู่ที่การเลือกเพื่อให้ได้ผู้แทนที่ดีเข้าไปใช้สิทธิใช้เสียงแทนราษฎรอันจะเกิดผลกระจ่ายความสุขไปยังคนในสังคมอย่างถ้วนหน้า

4.แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สิทธิเลือกตั้ง

พฤติกรรมทางการเมือง(political behavior) หมายถึง การแสดงกริยาอาการ และความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองของมนุษย์ การแสดงกริยาอาการและเจตคติดังกล่าว เป็นปฏิกริยาตอบสนองกระบวนการทางการเมืองการปกครองที่มีอยู่ในแต่ละระบบการเมือง ดังนั้น พฤติกรรมทางการเมืองจึงหมายถึง ลักษณะรูปแบบของกริยาอาการ และเจตคติทางการเมืองการปกครอง รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบต่างๆ เช่น การออกเสียงเลือกตั้ง การปฏิบัติตามกฎหมาย ความสนใจทางการเมือง ความเบื่อหน่ายทางการเมือง และความเชื่อมั่นทางการเมือง เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในทางรัฐศาสตร์นั้น พัฒนาขึ้นมาจากความสนใจของนักวิชาการ 2 สาขา คือ นักสังคมวิทยาและนักรัฐศาสตร์กลุ่มพฤติกรรมนิยม นักวิชาการเหล่านี้ได้ให้ความสนใจอิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมที่มีต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคลเป็นเบื้องต้น สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมดังกล่าว บ่งชี้จากการศึกษาอาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์ หรือกลุ่มวัฒนธรรมและชนกลุ่มต่างๆ รวมทั้งแบบแผนการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีด้วย ต่อมาได้ให้ความสนใจอิทธิพลของปัจจัยด้านจิตวิทยาหรือความรู้สึกทางการเมือง เช่น ความสนใจที่มีต่อการเมือง การสังกัดกลุ่มหรือการสังกัดพรรคการเมืองบางพรรค เป็นต้น การศึกษาดังกล่าวน่าจะนำมาพิจารณา เพื่อกำหนดเป้าหมายแนวทางในการศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของไทยที่เป็นระบบต่อไป (สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. 2527 : 104-105)

กล่าวโดยสรุป ระบบการเลือกตั้งยังต้องสร้างให้มีหลักประกันในการใช้สิทธินั้นว่าด้วยสามารถใช้ได้อย่างเสรีเต็มที่และได้มีโอกาสเลือกสรรตัวบุคคลจริงๆ โดยกลไกหนึ่งในการสร้างหลักประกันดังกล่าว ได้แก่ วิธีการลงคะแนนลับ (secret ballot) เพื่อเป็นการป้องกันการใช้อิทธิพลข่มขู่ให้ลงคะแนนตามความประสงค์ของผู้อื่น นอกจากนี้การอำนวยความสะดวกในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งรวมทั้งการวางมาตรการป้องกันไม่ให้เกิดการหวงเหินยักยัดกัน ไม่ให้บุคคลที่ใช้สิทธิลงคะแนน ป้างัยต่างๆ ดังกล่าวมานับเป็นเรื่องที่ความสำคัญอยู่ไม่น้อยต่อการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย ดังนั้น ความรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จึงได้มีการพินิจวิเคราะห์ถึงสาระความสำคัญต่างๆ เพื่อกำหนดมาตรการที่จะให้เกิดระบบที่ดีพอที่จะเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ การคัดสรรคนที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ดี การไปใช้สิทธิของการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ตลอดจนกระบวนการควบคุมผู้สมัครตั้งผู้แทนราษฎรที่ดีด้วย

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

ในทางวิชาการ การศึกษาพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งพัฒนาขึ้นมาจากความสนใจของนักวิชาการสองสาขา คือ นักสังคมวิทยาและนักรัฐศาสตร์ กลุ่มพฤติกรรมนิยม โดยอ้างอิงทฤษฎีต่างๆ ดังต่อไปนี้ (สาธิต ปีเตอร์.2542 : 40-42)

1. ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด (Deterministic Theories)

ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนดระบุว่า “ปัจจัยทางสังคมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง” ทฤษฎีดังกล่าวเสนอว่า ปัจจัยทางสังคมอันเป็นภูมิหลัง ของบุคคลทั้งในระดับกว้างทั่วไป และเรื่องลงมาถึงช่วงที่มีการตัดสินใจ มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ ได้แก่ ตัวแบบแรงผลักดันทางสังคม (social force) ของพอลลา ชาร์เฟลด์ และทฤษฎีสถาน (field theories) ของนักจิตวิทยา เคิร์ด เลวิน ทฤษฎีนี้เป็นการเสนอเงื่อนไขที่กำหนด “รูปแบบ” (pattern) ของพฤติกรรม ซึ่งไม่ได้มุ่งที่จะสรุปรวมจากกรณีศึกษาทั้งหมด หรือไม่ได้มุ่งที่จะทำนายพฤติกรรมในอนาคต แต่เป็นประโยชน์ในด้านการจัดตัวแปรอันหลากหลายที่เกี่ยวข้องในด้านเศรษฐกิจสังคมให้เป็นระเบียบ โดยทฤษฎีนี้ระบุว่า “ปัจจัยทางสังคมที่กำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เช่น ปัจจัยทางด้านเพศวัย อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา ที่อยู่อาศัย ฯลฯ เป็นต้น”

2. ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (Consciously Rational Theories)

ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล เน้นที่ปฏิกิริยาของความสำนึกตรรกะตรงของผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงที่มีต่อการบริหารการเลือกตั้งต่อนโยบายของพรรคและของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ลักษณะดังกล่าวคล้ายกับว่ากรอบความคิดเชิงเหตุผล (rational framework) ของผู้ใช้สิทธิออกเสียง

เลือกตั้งเสมือนกับการตัดสินใจของผู้บริโภคในทางเศรษฐศาสตร์ การศึกษาที่สำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้แก่ economic theories of democracy ของ Anthony Down ส่วนปัจจัยทางด้านความคิด ด้านความสำนึกเชิงเหตุผลของ V.O.Key คือเรื่อง The responsible electorate ซึ่งการตัดสินใจ ในลักษณะนี้เรียกว่า rational voter model คือแบบของการลงคะแนนเสียงเพื่อผลประโยชน์ของผู้ลงคะแนนเสียงเอง เช่น ทศนคติต่อบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทศนคติต่อการเลือกตั้ง ความเชื่อทางการเมืองโดยทั่วไป

3. ทฤษฎีระบบ (System Theories)

ทฤษฎีระบบ เป็นการศึกษาพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยการพิจารณาเชิงระบบ ทั่วไปว่าปัจจัยแวดล้อมที่เกิดขึ้นเฉพาะช่วงสมัยที่มีการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลระยะสั้น (short – term forces) มีผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงของประชาชน เช่น คนภายในของผู้สมัคร ความเห็นต่อนโยบาย และปัญหาทางการเมือง ภาพพจน์ที่มีต่อการปฏิบัติงานของพรรค สถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศ สภาพการแข่งขันของผู้สมัคร เป็นต้น ซึ่งผันแปรไปในแต่ละช่วงสมัยการเลือกตั้งก็มีผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเช่นกัน

4.ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์ (Patron-Client)

ทฤษฎีนี้ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่ายซึ่งต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ได้เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ผู้อุปถัมภ์จะอยู่ในฐานะที่สูงกว่าในเชิงสัมพันธ์และ ผู้อุปถัมภ์จะอยู่ในฐานะต่ำกว่า ความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายอาจจะเป็นไปได้ตั้งแต่เชิงเศรษฐกิจ การช่วยเหลือต่างๆ ตลอดจนถึงความคุ้มครอง และที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์แบบนี้จะอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก ซึ่งแต่ละฝ่ายในสังคมจะมีอิสระที่จะเลือกผู้อุปถัมภ์หรือผู้อุปถัมภ์เลือกผู้รับอุปถัมภ์ และยังมีอิสระในการกำหนดบุคคลที่เขามีความสัมพันธ์ด้วย และ ความสัมพันธ์ในรูปแบบนี้อาจสิ้นสุดลงเมื่อไรก็ได้ หากมีการตอบแทนที่แต่ละฝ่ายได้รับไม่คุ้มค่าที่เขาจะเป็นผู้อุปถัมภ์ หรือผู้รับอุปถัมภ์ ผู้ได้อุปถัมภ์อาจผลไปหาผู้อุปถัมภ์คนใหม่ และผู้อุปถัมภ์ก็เลือกให้ผลประโยชน์แก่ผู้อุปถัมภ์

จากทฤษฎีทั้งสี่ทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วจะพบว่าเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดและ ความสำคัญเชิงเหตุผลที่เกิดขึ้นจากปัจจัยที่มีผลระยะสั้นเฉพาะระยะเวลา การใช้ทฤษฎีระบบที่มุ่ง ปัจจัยรับกำหนดให้เกิดคุณภาวะขึ้น และทฤษฎีเกี่ยวกับผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ซึ่งต่างช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ในการเลือกตั้งการใช้ทฤษฎีดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นตัวแบบในเชิงทำนายได้อย่างมี เหตุผล

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตย

1. ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า “ประชาธิปไตย” มีความหมายที่กว้างขวาง ซึ่งมีนักการศึกษา นักรัฐศาสตร์ ให้ความหมายที่หลากหลายและคล้ายคลึงกันดังนี้

“ประชาธิปไตย” มาจากคำ 2 คำ คือ “ประชา+อธิปไตย” (ปรีชา หงส์ไกรเลิศ. 2517)

“ประชา” หมายถึง ประชาชนหรือราษฎรซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศ

“อธิปไตย” หมายถึง อำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศ

เมื่อนำเอาคำ 2 คำ มารวมกันแล้ว “ประชาธิปไตย” จึงมีความหมายการที่ประชาชนหรือพลเมืองของประเทศมีอำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศ หรืออำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศของประชาชนนั่นเอง และในระบอบประชาธิปไตยนี้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศ จะต้องเป็นผู้ออกกฎหมายในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรของตนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนในสภาผู้แทนราษฎร ในขณะที่ผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกเข้าไป ก็จะทำหน้าที่ควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล ซึ่งจะส่งผลให้รัฐบาลจะต้องดำเนินการปกครองและนำเอาการบริการต่างๆ ไปสู่ประชาชนในทางที่จะเกิดประโยชน์ได้มากที่สุด ดังนั้นในระบอบการปกครองประชาธิปไตยนี้ ประชาชนจึงเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองอย่างแท้จริงหรือประชาธิปไตยคือการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

จากความหมายของประชาธิปไตยที่กล่าวมานี้ เป็นการมุ่งถึงวิถีชีวิตมนุษย์ในแบบของประชาธิปไตย เช่น ในกิจกรรมการเมืองก็ต้องการให้ประชาชนแต่ละคนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการปกครองบ้านเมือง ในทางเศรษฐกิจก็มุ่งให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพทางการเศรษฐกิจ หรือมีฉันทันทีให้บุคคลได้รับหลักประกันทางสังคม ไม่ต้องการให้มีการกีดกันระหว่างกลุ่ม ระหว่างชนชั้นชั้น หรือเกิดอภิสิทธิ์ชนในชาติ ส่วนในด้านวัฒนธรรมก็ได้มุ่งสร้างค่านิยมและแบบแผน ประเพณีที่ยึดถือ การประนีประนอม การใช้เหตุผล การยอมรับนับถือคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ความเข้าใจและเห็นประโยชน์ในการร่วมมือกันประกอบกิจการงานเพื่อส่วนรวม โดยไม่คิดที่จะกอบโกยผลประโยชน์เพื่อส่วนตัวฝ่ายเดียว การยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่ชอบธรรม เหมาะสมกับกาลสมัย ตลอดจนการดำรงชีวิตในลักษณะที่ยอมรับความสำคัญของบรรดาสมาชิกที่อยู่ในสังคมเดียวกัน (จรูญ สุภาพ .2518: 20)

กมล ทองธรรมชาติ (2519 : 17)อธิบายว่า “ประชาธิปไตย” หรือ “Democracy” เป็นคำที่มาจากภาษากรีก 2 คำ รวมกันคือ demos ซึ่งแปลว่า “ประชาชน” กับ kratos ซึ่งแปลว่า อำนาจหรือการปกครองเมื่อรวมกัน 2 คำ มีความหมายว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจหรือการปกครอง

กมล สมวิเชียร (2520 : 38)ได้แบ่งประชาธิปไตยออกเป็น 2 ความหมาย คือ

ประชาธิปไตยในความหมายที่แคบเป็นประชาธิปไตยที่เป็นระบบการเมือง(political system) หรือรูปแบบการปกครอง(form of government) โดยมีรูปแบบของรัฐบาล รัฐธรรมนูญหรือ การเลือกตั้ง

ประชาธิปไตยในความหมายที่กว้าง เป็นกิจกรรมสัมพันธ์ภาพ และความเกี่ยวข้องระหว่าง ประชาชนในระดับต่างๆ กล่าวคือ เราอาจพูดได้ว่าเป็นเรื่องของประชาธิปไตยในระดับครอบครัว ระดับหมู่บ้าน ระดับที่ทำงาน ระดับชนชั้นขึ้นไปจนถึงระดับชาติและระดับ โลกก็ได้

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ได้อธิบายถึงประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต หมายถึง การเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีของกันและกัน แก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยเหตุผล สันติวิธี มี ใจกว้างพิจารณาปัญหาต่างๆ ด้วยวิจารณญาณ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีวินัยในตนเอง และยอมรับความเสมอภาคในโอกาสของบุคคล และนักการศึกษาบางกลุ่ม กล่าวว่า ประชาธิปไตยมีต้นกำเนิดมาจากภาษากรีก ซึ่งมีความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ที่เกิดขึ้นใน ภายหลังนั้น หมายถึง ปรัชญาทางสังคมมนุษย์หรือวิถีชีวิตที่ยึดถืออุดมคติและหลักการบางประการ ที่กำหนดแบบแผนแห่งพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ในสังคม ในกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (หน่วยศึกษานิเทศก์. 2530: 36)

ปัจจุบันนี้หลายประเทศได้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นระบอบที่ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเหล่านั้นยอมรับแม้กระทั่งประเทศคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ในโลกก็หันมา ใช้ระบบทุนนิยมกันมากขึ้น จนกระทั่งได้เกิดการล่มสลายในสหภาพโซเวียต เพราะระบอบ ประชาธิปไตยนั้น เป็นที่ต้องการของประชาชน สรุปว่า ระบอบประชาธิปไตยมีลักษณะเด่นอยู่ที่ การแข่งขันกันอย่างเสรีระหว่างกลุ่มหรือพรรคการเมืองต่างๆ เพื่อให้ ได้รับความไว้วางใจจาก ประชาชนส่วนมากในประเทศและเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจรัฐ สำหรับเป็นเครื่องมือในการบริหาร กิจการต่างๆ ของประเทศตามนโยบายที่กลุ่มหรือพรรคนั้นได้กล่าวไว้ล่วงหน้า

ชยอนันต์ สมุทรวนิช (2523 : 100 – 101) กล่าวว่า ระบอบประชาธิปไตยมีลักษณะเด่น บางประการที่แตกต่างไปจากการปกครองระบอบอื่นได้แก่การมีศรัทธาในสติปัญญาของมนุษย์และ เชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่จะใช้หลักการและเหตุผล ในการพิจารณาตัดสินปัญหาความเป็น มนุษย์ ความเชื่อในความสามารถและการมีเหตุผลของมนุษย์ซึ่งความเชื่อในความสามารถและการมี เหตุผลของมนุษย์นำไปสู่การสนับสนุนเสรีภาพในรูปต่าง ๆ เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการรวบรวมกันเป็นสมาคมเสรีภาพ ในการนับถือศาสนาฯลฯ ความเชื่อในความเสมอภาค (equality) ของบุคคลในสังคมที่ควรได้รับโอกาสเท่าเทียมกันจากการปฏิบัติงานของรัฐ จาก กฎหมายต่างๆ โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

สาโรช บัวศรี (2522 :163) ได้อธิบายถึงประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการปกครองหรือการเมื่อนั้นว่า การถืออำนาจเป็นของประชาชน รัฐบาลเป็นเพียงผู้ได้รับมอบอำนาจ ให้ทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชน และประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจแทนตนได้ โดยการเลือกตั้งที่กำหนดวาระถือเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

สรุปได้ว่าประชาธิปไตยมิใช่แต่เพียงการมีรูปแบบการปกครองเท่านั้น ยังหมายถึงประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นแบบการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมอีกด้วย และจากคำกล่าวของนักรัฐศาสตร์ทั้งหลายเห็นประชาชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย ถ้าคนส่วนใหญ่ยังไม่มีคุณลักษณะสำคัญของนักประชาธิปไตย หรืออีกนัยหนึ่งยังไม่มีบุคลิกภาพของนักประชาธิปไตย (democratic personality) สังคมนั้นจะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยไม่ได้ ถ้าจัดการปกครองตามระบอบนี้ก็จะพบแต่ความยุ่งยาก สับสนและพบกับความล้มเหลวในที่สุด

2. หลักการของประชาธิปไตย

หลักการของประชาธิปไตยนั้น ได้มีนักรัฐศาสตร์ และนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน โดยหลักการประชาธิปไตยมี 2 ลักษณะ คือ หลักการปกครองแบบประชาธิปไตยและหลักการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย

1. หลักการปกครองแบบประชาธิปไตย

สุขุม นวลสกุล นภา ศิริกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ (2521 : 52) กล่าวถึง การปกครองตามแบบประชาธิปไตย ต้องมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

- 1) อำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศอยู่ที่ประชาชน
- 2) มีรัฐธรรมนูญเพื่อใช้เป็นหลักในการปกครอง
- 3) ลักษณะการปกครองเป็นของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน
- 4) การเลือกผู้นำจะต้องเปิด โอกาสให้มีการเลือกอย่างเสรีโดยการรับสมัคร

เลือกตั้งและเปิด โอกาสให้ประชาชนได้เลือกบุคคลที่จะมาเป็นผู้ปกครองประเทศด้วยตนเอง การเลือกตั้งต้องเป็นไปอย่างเสรี ไม่มีการบังคับจะต้องเป็นการลงคะแนนลับเพื่อป้องกันการใช้อิทธิพลให้ลงคะแนนตามความต้องการของผู้อื่น

5) การปกครองใช้หลักการยึดเสียงข้างมาก คือบุคคลที่รวมตัวกันเป็นคณะ รัฐบาลนั้นจะต้องเป็นคณะบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากเสียงข้างมากของผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาและการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆก็ตาม จะต้องเป็นไปตามความเห็นชอบของเสียงข้างมาก แต่ก็ได้ต้องเคารพและยอมรับฟังเสียงข้างน้อยด้วย

2. หลักการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย

หลักการสำคัญของดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตยนั้น ได้มีนักรัฐศาสตร์ และนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลายท่าน เช่น

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2530 : 15) ได้ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตย คือ การยึดหลักความเสมอภาค ประชาชนมีความเท่าเทียมกัน โดยกฎหมายแม้จะต่างกันในเรื่อง เพศ ศาสนา ชนชั้นที่อยู่อาศัย ศาสนา หรืออุดมการณ์ทางการเมืองแต่อาจถูกจำกัดสิทธิด้วยเหตุผล หรือเงื่อนไขบางประการ เช่น การเลือกตั้งทุกคนมีความเสมอภาค แต่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขบางประการ ได้แก่ การยังไม่บรรลุนิติภาวะ วิกฤตจิต อยู่ในสมณะเพศ เป็นต้น

จากบทบัญญัติ ข้อ 21 (1) แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights. 2526 : 123) กล่าวว่า “เจตจำนงของประชาชนย่อมเป็นมูลฐานแห่งอำนาจของรัฐ และผู้ปกครอง เจตจำนงดังกล่าวต้องแสดงออกได้โดยการเลือกตั้งอันสุจริต ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งคราว ตามกำหนดเวลา ด้วยการลงคะแนนเสียงของชายหญิงโดยถือหลักคนละหนึ่งเสียงเท่ากัน และกระทำการเป็นการลับด้วยวิธีการอื่นใดที่จะรับประกันให้การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้เป็นไปโดยเสรี

สุรวิตย์ ไชยพงสาวลี (2525:95) ได้กล่าวว่า “ผู้คนในสังคมสมัยใหม่มีความคิดและความเชื่อในทางการเมืองว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุด คำว่า “ประชาธิปไตย เป็นของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน” นั้น จะเป็นความจริงได้ ก็ต่อเมื่อทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ต้องมีจิตวิญญาณแห่งความเป็นประชาธิปไตยดำรงอยู่ในสายเลือด โดยการให้ความเคารพในความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่และการไม่ละเลยต่อข้อคิดเห็นของคนส่วนข้างน้อย พร้อมกันนั้น ก็ต้องรู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่นและของตนเองด้วย ประชาธิปไตยเป็นระบบของความเชื่อในทางการเมือง เกี่ยวกับการส่งมอบอำนาจของประชาชนให้กับผู้แทน และการเลือกตั้งเป็นพิธีกรรมที่สำคัญเป็นหัวใจ ของการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยแท้จริง เพื่อให้ผู้แทนเหล่านั้นช่วยกันสร้างสรรค์ความฝันของประชาชนให้เป็นความจริง และผู้แทนก็ไม่ควรหลงลืมว่ามีแต่ประชาชนเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะทวงอำนาจกลับคืนมา” การที่จะทำให้ประเทศชาติมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคนในชาติจะต้องใช้ชีวิตประจำวัน ให้เป็นไปตามแบบแผนของประชาธิปไตยเสียก่อน กล่าวคือ ทุกคนจะต้องยอมรับเอาหลักการใหม่ ๆ ของประชาธิปไตย เป็นคติในการดำเนินชีวิตประจำวันของตน หลักการใหญ่ ๆ ของประชาธิปไตยก็คือ

- การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- การยอมรับในเหตุผล
- การใช้เสียงข้างมากตัดสิน

- การประนีประนอม
- การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง
- การเคารพในสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น

จิราวุช พลมณี (2530 : 28) กล่าวถึง พฤติกรรมประชาธิปไตยว่า คือ ลักษณะการแสดงออกที่สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย ได้แก่

1. การวาระธรรม คือ การให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งกาย วาจา และใจ การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักคำนึงถึงสิทธิหน้าที่ของตนและผู้อื่น

2. สามัคคีธรรม คือ การแบ่งปันกันร่วมงานกันและประสานงานกัน
ตระหนักในความสามัคคีในหมู่คณะ มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวม โดยร่วมมือกันทำตามอัตราภาพและประสานงานกันตามแผนที่ร่วมกันวางไว้

3. ปัญญาธรรม คือ การใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิตด้วยวิธีการแห่งปัญญา และศีลธรรม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่ศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2527: 98) ได้เสนอแนวคิดเห็นว่า ประชาธิปไตยควรยึดหลักการสร้างความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ทุกคนในสังคมควรได้รับการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคม โดยคิดว่าสังคมก็คือของที่ตนเองมีส่วนเป็นเจ้าของด้วย มีความรับผิดชอบตามสิทธิและหน้าที่โดยไม่ต้องใช้มาตรการใดๆมาบังคับ และอธิบายว่าประชาธิปไตยควรมีหลักการทำงานแบบประชาธิปไตย กล่าวคือในการทำงานใดๆ ย่อมประกอบด้วยหัวหน้างานและผู้ร่วมงาน ซึ่งบุคคลทั้งสองฝ่ายนี้จะต้องทำงานประสานกัน หัวหน้างานต้องพยายามสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานแสดงความคิดเห็นให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำต่าง ๆ ตลอดจนการเคารพในเหตุผลและความยุติธรรม

กล่าวโดยสรุป หลักการประชาธิปไตยเป็นการดำเนินชีวิต โดยการอยู่ร่วมกันโดยต้องคำนึงถึงความมีเสรีภาพ ความเสมอภาค ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล ความมีระเบียบวินัยและการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

3. วัฒนธรรมการเมืองกับการพัฒนาการเมืองของไทย

หลังจากที่ประเทศไทย เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยและต้องประสบความล้มเหลวทางการเมืองอยู่เสมอ ปัญหาประการหนึ่งเป็นเพราะความยังไม่พร้อมต่อระบบประชาธิปไตยของคนไทยอันเนื่องมาจากวัฒนธรรมประเพณีทางสังคมของคนไทยที่ไม่เอื้ออำนวยต่อระบบประชาธิปไตย เพราะคนไทยเคยชินกับระบบปกครองที่อำนาจทางการเมืองอยู่เหนือประชาชน หรือการยึดเอาตัวบุคคลมากกว่ายึดถือหลักการมาเป็นเวลาสืบต่อกันมาช้านาน การให้

อำนาจทางการเมือง แก่ประชาชนจึงเป็นสิ่งกระทำได้ยากแม้คนไทยจะพอใจแต่อิทธิพลของวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาการเมืองให้ก้าวหน้า สำหรับปัจเจกชนวัฒนธรรมประเพณีนำไปสู่พฤติกรรมทางการเมืองและสำหรับส่วนรวมวัฒนธรรมทางการเมือง วางรากฐานโครงสร้างของสถาบันและองค์กรทางการเมืองอีกด้วย

พฤติกรรมทางการเมืองนั้น เกิดขึ้นเนื่องจากวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเมืองอันเป็นรากฐานของสังคม มากกว่าที่จะมีผลกระทบจากระบบการเมือง กล่าวคือ พฤติกรรมทางการเมืองของสังคมใด จะขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวกับแบบแผนวิถีชีวิตของคนในระบบการเมือง เช่น ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนทัศนคติต่างๆ มากกว่าส่วนประกอบในระบบการเมือง เช่น กฎหมาย รัฐธรรมนูญ ระเบียบบริหารสิ่งที่ เป็นแบบแผนชีวิต ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และปทัสถาน(norm) ในการปฏิบัติทางการเมืองของคนในแต่ละสังคมนี้เอง ที่เป็นตัวกำหนดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในทางการเมือง และทำให้ระบบการเมืองของสังคมทั้งหลายแตกต่างกันไป ตัวกำหนดที่สำคัญเหล่านี้รวมเรียกว่า วัฒนธรรมทางการเมือง (Almond .1956: 112-113)

4. ลักษณะโครงสร้างของสังคมไทย

สังคมไทยมีโครงสร้างสำคัญที่ตั้งอยู่บนลักษณะที่เรียกว่า “อิสระตามสบาย”(individual) ผสมกับ “ลักษณะที่ต้องมีลำดับฐานะในสังคม” (hierachical structure) หรือลักษณะ “การเคารพอาวุโสแบบยอมรับอำนาจ” ลักษณะอิสระตามสบายนั้น แตกต่างจากลักษณะของประเทศอื่น โดยเฉพาะประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้า

นักสังคมวิทยา ชื่อ John E. Embree เรียกสังคมไทยว่า เป็นสังคมที่มีโครงสร้างแบบหลวม ๆ (loosely structure social system) ได้กล่าวไว้ว่า “ซึ่งอยู่อาศัยในประเทศไทยนานเท่าไร ยิ่งทำให้เห็นสภาพที่คนไทย มีลักษณะไม่เป็นระเบียบ ขาดวินัยและไม่มีกฎเกณฑ์ในการดำรงชีวิต “ลักษณะเช่นนี้ตรงข้ามกับญี่ปุ่น เพราะคนไทยขาดความเรียบร้อยและไม่เป็นระเบียบตรงข้ามกับคนอเมริกัน เพราะคนไทยขาดความเคารพระเบียบราชการ เช่น กฎข้อบังคับและขาดความอดสาหะในการทำงานด้วย

ลิจิต ซีระเวคิน (2516: 37) ได้กล่าวถึง ความแตกต่างระหว่างลัทธิอิสระตามสบายแบบไทยกับลัทธิอิสระตามสบายของประเทศจีน ที่มีลักษณะเป็นลัทธิอิสระตามสบายแบบประชาธิปไตย ในแง่ลัทธิความเสมอภาคอภิสิทธิ์ในบางเรื่อง เช่น ความลับส่วนตัวแต่กลับมีลักษณะอิสระตามสบายแบบขาดความรับผิดชอบต่อสถาบันสังคม แต่ขณะเดียวกันสังคมไทยก็ประกอบไปด้วย การเคารพในอำนาจของระบบอาวุโส ลักษณะดังกล่าวนี้ ทำให้คนไทยรวมกลุ่มเป็นองค์กรหรือกลุ่มผลประโยชน์ทางสังคมไม่ติดหรือรวมกันได้มักจะแตกแยกภายหลัง ลักษณะนี้เองสะท้อนให้เห็นความล้มเหลวของพรรคการเมืองไทยอย่างหนึ่ง

4.1 ด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

สภาพแวดล้อมทางด้านภูมิศาสตร์ของประเทศไทย เนื่องจากสภาพภูมิอากาศและการดำเนินชีวิตตั้งอยู่บนรากฐานของการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยให้คนไทยมีลักษณะอิสระตามสบายมากขึ้นอีก สภาพอากาศค่อนข้างร้อนมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของคนไทย คือ ขาดความกระตือรือร้น ซึ่งต่างจากคนที่อาศัยในเมืองอบอุ่นหรือหนาว อาชีพทางเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักส่วนใหญ่ของคนไทยเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต คนส่วนใหญ่จะปล่อยชีวิตไปตามสบาย ความสัมพันธ์ของหมู่บ้านมีสภาพกระจัดกระจาย ความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท อยู่ในอัตราความแตกต่างสูงสนับสนุนให้แบบแผนชีวิตไม่ผูกพันกับภายนอก ซึ่งหมายถึง การขาดความผูกพันในเรื่องอุดมการณ์ของสังคม คือ ประเทศชาติโดยส่วนรวมทำให้ชาวบ้านมีทัศนคติต่อองค์กรของรัฐเป็นส่วนที่อยู่เหนือตน สภาพการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นลักษณะสบายๆ ของคนไทยที่มีบุคลิกภาพแบบอิสระตามสบาย อย่างขาดความรับผิดชอบเป็นแกนกลาง แต่ในขณะที่เดียวกันสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมเกษตร สมาชิกของสังคมจะมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด คนไทยจึงมีความรู้สึกว่าเป็นพวกเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อาศัยในละแวกเดียวกัน ความรู้สึกรักพวกพ้องจะมีอยู่มาก ระบบพวกพ้องจึงมีแทรกอยู่ในทุกองค์การบริหาร ทั้งนี้เพราะค่านิยมดังกล่าวมีอยู่ในคนไทยส่วนมากทุกระดับชั้น แม้วิทยาการแผนใหม่จะเน้นถึงระบบคุณวุฒิอย่างมากก็ตาม สังคมไทยมีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ มีโครงสร้างแบบจัดลำดับชั้นคนไทยมีลักษณะเคารพนับถือ ตระหนักว่าตนเองอยู่ในสภาพใดของสังคม สังคมไทยจึงมีโครงสร้างเน้นอยู่กับสถานภาพ (status) มากกว่าลักษณะเรื่องชนชั้น (class) ในสังคม การติดต่อที่ เรียกว่า ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลนั้น คนไทยจึงใช้สถานภาพเป็นตัวกำหนดว่าตนควรปฏิบัติบทบาทใดและอย่างไร ประกอบกับสังคมไทยเป็นสังคมฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ ศักดิ์ศรีของมนุษย์ต้องคิดราคาตามลำดับชั้นแห่งฐานันดรภาพความเสมอภาคซึ่งเป็นสิ่งเลือนลอยทั้งในทางทฤษฎีและปฏิบัติ ดังนั้น โครงสร้างสังคมและองค์การแบบลูกพี่ลูกน้องซึ่งงอกงามอยู่โดยทั่วไป โดยมีบุคลาธิษฐานเป็นหลักแทนหลักการและเหตุผล

นอกจากนี้ตัวบ่งชี้อย่างหนึ่งของสังคมไทยที่มีพื้นฐานแบบอิสระตามสบาย คือ การใช้ภาษาเป็นการบ่งบอกสถานภาพของบุคคลได้อย่างชัดเจนเช่น ท่าน คุณ แก มิ่ง เอ็ง เธอ ฯลฯ จะใช้แทนบุคคลฝ่ายตรงกันข้ามในสถานภาพทางสังคมที่ต่างกัน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าสังคมไทยทั่วไปนั้นมีลักษณะตามสบาย ตามคำพังเพยที่ว่า “ทำอะไรตามใจคือไทยแท้” ผสมกับระบบอาวุโส แม้ลักษณะทั้งสองจะคล้ายกับขัดแย้งอยู่ในตัว แต่ลักษณะทั้งสองก็เสมือนหัวใจของสังคมไทยทั้งคู่ ระบบอาวุโสทำหน้าที่เมื่อมีการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทางสังคม แต่ขณะเดียวกันสังคมก็ยอมรับต่อความเป็นตัวเองแบบไทย トラบใดที่ไม่ส่งผลกระทบต่ออันตอกันจนเกินไปและลักษณะทั้งสองนี้ ลักษณะใดจะ

ปรากฏเด่นชัดมากกว่ากัน ขึ้นอยู่กับสภาพของอำนาจทางการเมืองของสังคมขณะนั้น เช่น เมื่อใดที่พลังอำนาจอ่อนแรงลงไป ความเป็นอิสระนิยมจะเข้ามาแทนที่และมีอิทธิพลเห็นได้ชัด

4.2 ประชาธิปไตยแบบไทย

เริ่มตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร ได้รับเอาอิทธิพลความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยจากสังคมตะวันตกโดยนำมาปลูกฝังในสังคมไทย ปรีดี พนมยงค์ กล่าวว่า ประชาธิปไตย คือแบบการปกครองที่ถือปวงชนเป็นใหญ่ โดยให้ความสำคัญกับมติปวงชน หมายถึง มติของประชาชนโดยส่วนรวมเป็นสำคัญ โดยชี้ว่า มติปวงชนนี้ได้จากการเลือกตั้งและรัฐบาลของปวงชน คือ รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนซึ่งจะทำเพื่อประโยชน์ของราษฎร นอกจากนี้ยังเห็นว่า ประชาธิปไตยจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานแห่งประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน กล่าวคือ การเลือกตั้งเป็นหัวใจของการเป็นประชาธิปไตยเพราะการเลือกตั้งเป็นหนทางที่จะนำมาซึ่งมติปวงชน จากแนวคิดนี้ ปรีดี พนมยงค์ จึงให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับประเด็นเกี่ยวกับการเลือกตั้ง เช่น วิธีการเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญและรัฐสภา เป็นต้น (กนก วงศ์ตระหง่าน. 2527 : 43)

จากการศึกษาประชาธิปไตยดังกล่าว จะเห็นได้ว่า คนจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยไม่พอใจกับรัฐธรรมนูญ รัฐสภา พรรคการเมือง และการเลือกตั้งที่ผ่านมา เพราะไม่สามารถนำมาซึ่งประชาธิปไตยที่ดีในเมืองไทยได้ จึงได้มีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขมาเรื่อยๆ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและวัฒนธรรมของคนไทยเพื่อแก้ไขจุดอ่อนและช่องโหว่ให้หายไปหรือน้อยลง ดังจะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตยในประเทศไทยไม่มั่นคงมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยๆ รัฐบาลอยู่ไม่ครบวาระที่กำหนด ทำให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพต้องเลือกตั้งรัฐบาลใหม่ ทำให้เป็นผลเสียต่อประเทศชาติอย่างมากมาย (วิภารัตน์ คีอ่อง. 2536: 28)

ดังนั้น จึงมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญการปกครองเรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งนับได้ว่าประเทศไทยได้ชื่อว่ามีรัฐธรรมนูญมากที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง มีถึง 29 ฉบับมาแล้ว นักกฎหมายรัฐธรรมนูญนิยมนับแต่รัฐธรรมนูญฉบับที่เป็นเหตุให้มีรัฐสภาเท่านั้น ประเทศไทยก็ยังมีรัฐธรรมนูญรวมทั้งสิ้นถึง 16 ฉบับ

อย่างไรก็ตาม การที่ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญจำนวนมากก็สามารถตีความหมายได้ทั้งในแง่ดีและแง่ไม่ดี ในด้านที่เป็นจุดอ่อน การมีรัฐธรรมนูญจำนวนมากในช่วงเวลาไม่นานเป็นสิ่งที่บอกว่าระบอบการปกครองในรัฐธรรมนูญยังมีองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญอีกมาก อาทิเช่น กลไกการปกครองที่ทหารยังมีอิทธิพลทางการเมืองและการปกครอง รัฐธรรมนูญยังมีจุดบกพร่องที่ต้องแก้ไขอีกเป็นจำนวนมาก เป็นต้น แต่ในทางตรงกันข้ามหากมองในแง่ดีแล้ว การที่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขรัฐธรรมนูญในหลายฉบับที่ผ่านมาถือเป็นวิวัฒนาการที่จะพยายามปรับปรุง

แก้ไขให้รัฐธรรมนูญมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และก็จะส่งผลกระทบต่อโครงการระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์มากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน

ในเชิงกระบวนการแล้วรัฐธรรมนูญปี 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น นอกจากนี้ถ้ามองในสาระรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการในการคัดสรรสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาอีกด้วย ซึ่งต้องการให้มีการปฏิรูปทางการเมืองภายใต้เจตนารมณ์หลัก 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก เปลี่ยนการเมืองของนักการเมืองให้เป็นการเมืองของพลเมือง ประการที่สอง ทำให้การเมืองสุจริตและโปร่งใส และประการที่สาม ทำให้การเมืองมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนของระบบการเลือกตั้งตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่คาดฝัน อันจะเห็นได้จาก การมีรัฐบาลที่บริหารโดยพรรคการเมืองเสียงข้างมากเพียงพรรคเดียวเป็นครั้งแรก ทำให้ความกังวลที่มีต่อปัญหาการขาดเสถียรภาพของรัฐบาลในอดีตซึ่งมักเป็นการจัดตั้งรัฐบาลผสมเริ่มคลายลง นอกจากนี้การสถาปนาองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการเลือกตั้ง การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล การป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน และการควบคุมให้การเลือกตั้งมีความบริสุทธิ์ยุติธรรม ซึ่งดูเหมือนว่ากระบวนการมุ่งสู่ความเป็นประชาธิปไตยของประเทศไทยกำลังประสบผลสำเร็จขึ้นเป็นลำดับ และยังไม่มิตีท่าว่าจะมีการพลิกผันถอยหลังคืนสู่สภาพที่ขาดความต่อเนื่องดังเช่นในอดีตในเร็ววัน

อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ก็ไม่อาจจะทำให้ประชาธิปไตยของไทยก้าวหน้าสมดังเจตนารมณ์ที่คาดหวังไว้ได้ ปัญหาที่คอยบั่นทอนความเป็นประชาธิปไตยของไทยที่ยังคงเป็นปัญหาสำคัญก็คือ การทุจริตเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การแทรกแซงทางการเมือง การตรวจสอบคัดกรองภาพหรือข้อความที่จะนำเผยแพร่สู่สาธารณะ (censorship) เป็นต้น รัฐบาลทักษิณที่มาจากการเลือกตั้ง ได้ทำให้ “ระบอบทักษิณ” ครอบงำประเทศมาตลอด 5 ปี มีการบริหารราชการแผ่นดินที่ส่อเค้าในทางทุจริต ประพฤติมิชอบ เกิดความแตกสามัคคีในบ้านเมือง จนกระทั่งเกิด “วิกฤตที่สุดในโลก”

ในที่สุดก็เกิดการรัฐประหารและยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2540 โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ได้ยึดอำนาจโค่นล้มรัฐบาล “ทักษิณ ชินวัตร” เมื่อคืนวันที่ 19 กันยายน 2549 และได้กล่าวถึงสาเหตุแห่งการรัฐประหารไว้ว่า “เหตุที่ทำให้การยึดอำนาจและประกาศให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเสียนั้น ก็โดยปรารถนาจะแก้ไขความเสื่อมศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน ความไร้ประสิทธิภาพในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

ทำให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยไม่อาจหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ อันเป็นวิกฤตการณ์ร้ายแรงทางการเมืองการปกครอง และปัญหาความขัดแย้งในหมู่ประชาชนที่ถูกปลุกปั่นให้แบ่งแยกเป็นฝักเป็นฝ่ายจนเสื่อมสลายความรู้รักสามัคคีของชนในชาติอันเป็นวิกฤตการณ์รุนแรงทางสังคม แม้หลายภาคส่วนจะได้ใช้ความพยายามแก้ไขวิกฤตการณ์ดังกล่าวแล้วแต่ก็ไม่เป็นผล กลับมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจนถึงขั้นใช้กำลังเข้าปะทะกัน ซึ่งอาจมีการสูญเสียชีวิตและเลือดเนื้อได้ นับว่าเป็นภัยอันตรายใหญ่หลวงต่อระบอบการปกครองระบบเศรษฐกิจ และความสงบเรียบร้อยของประเทศ จำเป็นต้องกำหนดกลไกทางปกครองที่เหมาะสมแก่สถานการณ์เพื่อใช้ไปพลางก่อน" (บุญเลิศ ช้างใหญ่ . 2549 :18-19)

หลังจากการยึดอำนาจ 2 สัปดาห์ ผู้นำเหล่าทัพก็ได้คืนอำนาจให้กับประชาชน โดยจัดให้มีรัฐบาลชุดใหม่เข้ามาทำหน้าที่บริหารบ้านเมือง และให้มีการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งต่อไป ดังนั้น การสำรวจติดตามกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นประชาธิปไตยในประเทศไทยจึงเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก เพื่อให้แน่ใจว่าประเทศไทยกำลังมุ่งไปในทิศทางที่ถูกต้อง และเอื้อต่อการผลักดันในหลักการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและพัฒนาให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองบนฐานความคิดที่เชื่อมั่นว่า ภาวะความหลากหลายในสังคมนั้นจะสามารถแสดงออกได้อย่างเป็นรูปธรรมก็ต่อเมื่อ ได้กระทำผ่านกลไกของสถาบันประชาธิปไตยที่เอื้ออำนวย ให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองได้โดยเท่าเทียมกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการเลือกตั้งถือเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้ได้มาซึ่งตัวแทนของประชาชน และบทบาทหน้าที่ของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการบริหารจัดการ การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเฝ้าระวังหรือสนับสนุนการเลือกตั้งเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ยุติธรรม ดังนั้น ประชาชนทุกคนควรที่จะสนใจติดตาม ทวงถาม ตรวจสอบ สร้างสรรค์และปฏิบัติหน้าที่รวมทั้งใช้สิทธิและเสรีภาพของตนให้เต็มที่ จุดหมายในการปฏิรูปการเมืองให้สุจริต มีเสรีภาพ และมีประสิทธิภาพก็จะเป็นจริงได้ อำนาจอธิปไตยจะเป็นของประชาชนอย่างแท้จริงก็จะเกิดขึ้นในประเทศไทยของเรา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

นันทพงษ์ สุขวิสิฐ (2536) ได้วิจัยเรื่อง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีเขต 1 จังหวัดนครราชสีมา ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 โดยใช้แบบสอบถามจำนวนตัวอย่าง 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

ส่วนใหญ่มีเหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในเชิงประเพณี คือ เห็นว่าการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย และเป็นหน้าที่ของพลเมืองดี และไปลงคะแนนเสียงโดยหวังให้ตัวแทนช่วยเหลือแก้ไขปัญหา ช่วยพัฒนา สร้างความเจริญให้แก่ผู้เลือกตั้งคน และท้องถิ่นที่ตนเป็นตัวแทน โดยยึดตัวบุคคลเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ

โสพล จริงจิต (2536) ได้วิจัยเรื่อง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนที่พักอาศัยในชุมชนแออัดคลองสามวา และเขตมีนบุรี 2530 ผลการวิจัยพบว่า โดยทั่วไปภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่มีแนวโน้มว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจตกต่ำสนใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้เลือกตั้งส่วนใหญ่นับถึงพรรคและตัวบุคคลประกอบกัน ระหว่างพรรคกับตัวบุคคลมีผู้คำนึงถึงตัวบุคคลมากกว่าพรรค นอกจากนั้นยังพบว่าหวัหวัคะแนนหรือการมีหรือไม่มีหวัหวัคะแนน ไม่มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

กรมการปกครอง (2538) ได้วิจัยเรื่องการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 ผลการวิจัยพบว่า

1. ความรู้ของประชาชนเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

1.1 แหล่งข่าวที่ประชาชนทราบว่ามีการเลือกตั้ง เรียงตามลำดับความสำคัญ คือ โทรทัศน์ วิทยุ ใบปลิว โปสเตอร์ และแผ่นโฆษณา จากหน่วยเลือกตั้ง จากเจ้าหน้าที่ของทางราชการ

1.2 ประชาชนได้ทราบว่าใครเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในช่วงเวลาหลังวันรับสมัครเลือกตั้ง

1.3 ประชาชนส่วนใหญ่เคยฟังการปราศรัยหาเสียงจากผู้สมัครรับเลือกตั้งในประเด็นต่าง ๆ ตามลำดับความสำคัญ ดังนี้ นโยบายของพรรค การพูดหาเสียงโจมตีผู้สมัครหรือพรรคการเมืองอื่น การพูดหาเสียงสัญญาว่าจะช่วยสร้าง ซ่อมแซมสิ่งสาธารณะและการพูดหาเสียงสัญญาจะให้เงินหรือสิ่งของ

1.4 ลักษณะการหาเสียงที่ประชาชนพบเห็นเรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้ การโจมตีฝ่ายตรงข้าม ออกใบปลิวเถื่อน ขกช่อกตนเอง ค่าคนอื่น แดงนโยบายไม่ชัดเจน แจกเงินหรือแจกสิ่งของ ชื่อเสียง ให้สินบน ช่มชู้ บังคับให้หวัหวัคะแนนจขชื่อผู้มีสิทธิ

2. พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

2.1 เพศชายมีแนวโน้มที่จะไปลงคะแนนเสียงมากกว่าเพศหญิง

2.2 ผู้ที่อยู่ในวัยกลางคน (อายุ 31 - 40 ปี) มีแนวโน้มว่าจะไปลงคะแนนเสียงมากกว่าวัยอื่น

2.3 ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาที่มีแนวโน้มที่จะไปลงคะแนนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับอื่น

2.4 ผู้ที่อาศัยในชนบท (นอกเขตเทศบาล สุขาภิบาล) มีแนวโน้มที่จะไปลงคะแนนมากกว่าผู้ที่อาศัยในเขตเมือง

2.5 เหตุผลในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง คือ เพื่อรักษาสิทธิของตนตามระบอบประชาธิปไตย อยากรู้ผู้แทนที่ดี เป็นหน้าที่ของพลเมืองดี อยากรู้ได้คณะผู้บริหารที่ดี และเดินทางไปยังหน่วยเลือกตั้งได้สะดวก

2.6 ผู้ที่มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งส่วนใหญ่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยตนเอง

3. พฤติกรรมการซื้อเสียงหรือปัจจัยที่มีผลต่อการซื้อขายเสียง

3.1 พฤติกรรมการซื้อขายเสียง มีหลายวิธี แต่วิธีที่นำมาใช้มากที่สุด คือ แจกเงิน

3.2 บุคคลที่ผู้สมัครใช้ในการหาคะแนนเสียงมากที่สุด คือหัวหน้าคะแนน รองลงมาคือคณะกรรมการหมู่บ้าน นักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

สมควร เครื่องประดับ (2541) ได้วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยในส่วนของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีการหาเสียงโดยใช้นโยบายพรรค มีความรู้ความสามารถ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ ซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรม ไม่เห็นด้วยกับผู้สมัครที่ให้สิ่งของตอบแทนในรูปแบบต่างๆ ใช้เงินซื้อเสียง มีหัวหน้าคะแนน ร่ำรวย และลงทุนมาก และเห็นด้วยกับการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยพิจารณาที่ตัวบุคคลและพรรคการเมืองเป็นสำคัญ แต่ไม่เห็นด้วยในการตัดสินใจเลือกผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งที่ใช้การซื้อเสียง

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2542) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง ผลการวิจัยพบว่า หลักเกณฑ์ที่สำคัญที่ประชาชนชั้นกลางจะนำมาใช้ในการเลือกตั้งคือ การพิจารณาว่าพรรคการเมืองใดทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติโดยส่วนรวมมากที่สุดเท่าไร พิจารณาจากคุณวุฒิและความซื่อสัตย์ของบุคคลที่ปรากฏอยู่ในบัญชีรายชื่อ ประชาชนชั้นกลางในภาคกลางไม่ค่อยสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงมากนัก โดยเฉพาะนักธุรกิจใช้เวลาส่วนใหญ่ต่อผู้คิดเพื่อการอยู่รอดของธุรกิจของตนจึงไม่มีเวลาพอที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและส่วนหนึ่งไม่ศรัทธาในตัว นักการเมือง กลุ่มการเมือง ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นมักทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องมากกว่า หลังจากการเลือกตั้ง เมื่อเข้าไปมีตำแหน่งแล้วก็เข้าไปเชื่อดเนินผลประโยชน์กัน

สาธิต ปิติเศษะ (2542) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ของประชาชนเขต 1 จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดระยองมีการ ตื่นตัวและให้ความสนใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรค่อนข้างมาก และส่วนใหญ่ พิจารณาจากคุณสมบัติเฉพาะตัวของผู้สมัคร ร้อยละ 54.2 พิจารณาจากพรรคการเมืองที่มีผู้สมัคร สังกัด ร้อยละ 44.6 และพิจารณาจากหัวหน้าคณะ ร้อยละ 3.0 โดยผู้มีการศึกษาสูงมักจะคิดถึงปัจจัย พรรคการเมือง และผู้มีการศึกษาปานกลางมักคำนึงถึงคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส่วนคนที่มียุวมมากและการศึกษาค่ำจะคำนึงถึงคุณสมบัติของหัวหน้าคณะเป็นหลัก

ถวิลวดี บุรีกุล (2543) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : กรณีการ เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2543 ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามร้อยละ 61.2 มี ส่วนร่วมในทางการเมืองในระดับปานกลาง ร้อยละ 19.4 มีส่วนร่วมในระดับต่ำ ขณะที่ไม่มีเพียง ร้อยละ 18.8 มีส่วนร่วมในระดับสูง โดยมีส่วนร่วมต่ำคือไม่สนใจ ไม่ปฏิบัติกิจกรรมทางการเมือง หรือปฏิบัติน้อยมาก ขณะที่กลุ่มสูงนั้นมีความสนใจทางการเมืองสูงกว่ากลุ่มอื่น มีการปฏิบัติใน กิจกรรมต่างๆ มากและบ่อยกว่ากลุ่มอื่นๆ

วีรพงษ์ รุจนโชติ (2544) ได้วิจัยเรื่อง ความรู้ความเข้าใจของนิสิตในเรื่องการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า นิสิตส่วนใหญ่ในมหาวิทยาลัยบูรพา มีส่วนร่วมทางการเมืองและมีปัจจัยที่ เกี่ยวข้องโดยเมื่อมีการจัดการเลือกตั้งจะไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งเป็นประจำ แต่นิสิตกับไม่มีส่วน ร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรที่เกี่ยวข้องทางการเมือง สำหรับด้านการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ผ่านสื่อต่างๆ ผลปรากฏว่านิสิตส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญในด้านแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ส่วนใหญ่ต้องการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นสิทธิหมายถึง ต้องการรักษาสีทธิ พร้อมทั้งคาดหวังว่าการซื้อสิทธิขายเสียงจะมีปริมาณลดลง โดยรัฐบาลควร จะต้องส่งเสริมและให้ความรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย จนสามารถปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองอย่าง แท้จริง

เสาวนีย์ สิริพจนานนท์ (2544) ได้วิจัยเรื่อง การตัดสินใจของประชาชนในการเลือก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดสุโขทัย ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขต เลือกตั้งที่ 1 จังหวัดสุโขทัย ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง คิดเป็นร้อยละ 94.4 เมื่อพิจารณาเหตุผลที่ ตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ประชาชนในเขตเลือกตั้งให้เหตุผลว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีตาม ระบอบประชาธิปไตยและอยากได้คนดีมาบริหารบ้านเมือง ในการเลือกผู้แทนนั้น ผู้ไปลงคะแนน ได้พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ตนคิดว่ามีความซื่อสัตย์สุจริตและสังกัดพรรคการเมือง ที่มีนโยบาย

เป็นที่พึงพอใจของประชาชน ประชาชนให้ความสนใจทั้งด้านคุณสมบัติของผู้สมัครและนโยบายของพรรค การตัดสินใจของประชาชนนั้นได้รับอิทธิพลจากการชักนำของบุคคลอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพื่อนและหัวหน้า และจากสื่อทั้งภาครัฐและภาคเอกชน แต่อย่างไรก็ตามการตัดสินใจขั้นสุดท้ายเมื่อกาบัตรเลือกตั้ง ประชาชนส่วนใหญ่ยังคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนที่จะได้จากผู้สมัครและนโยบายจากพรรคการเมืองเป็นหลัก การวิจัยครั้งนี้ ยังพบเห็นการซื้อสิทธิขายเสียงในรูปแบบต่างๆกัน ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งที่ผ่านมายังปราศจากความบริสุทธิ์ยุติธรรม

มนฤดี คณิศ (2544) ได้วิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีแรงจูงใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยรวม และด้านความต้องการแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ที่เป็นทรัพย์สินของอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีแรงจูงใจในด้านความสนใจทางการเมือง ด้านความตื่นตัวทางการเมือง และด้านความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับสูง และด้านความต้องการยอมรับนับถือว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน ด้านความต้องการบริการที่สะดวกสบายอยู่ในระดับต่ำ

อมรา นิโรจน์ (2548) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : กรณีศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครสวรรค์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดนครสวรรค์ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง คิดเป็นร้อยละ 75.50 เมื่อพิจารณาเหตุผลที่ตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ประชาชนในเขตเลือกตั้งให้เหตุผลว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยและอยากได้คนดีมาบริหารบ้านเมือง ในการเลือกผู้แทนนั้น ผู้ไปลงคะแนนได้พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ตนคิดว่า ให้ความช่วยเหลือทำประโยชน์ให้ท้องถิ่นและสังกัดพรรคการเมืองที่มีนโยบายเป็นที่พึงพอใจของประชาชน ในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา ประชาชนได้ให้ความสนใจทั้งด้านคุณสมบัติของผู้สมัครและนโยบายของพรรค การตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนนั้นได้ตัดสินใจด้วยตนเองจากการได้รับข่าวสารข้อมูลต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามการวิจัยครั้งนี้ยังพบว่ามีการซื้อสิทธิขายเสียงในรูปแบบต่างๆกันอยู่บ้าง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมายังปราศจากความบริสุทธิ์ยุติธรรม แม้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งพัฒนาทางการเมืองด้วยการจัดกิจกรรมต่างๆในชุมชนก็ตาม

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

ลาซาร์สเฟลด์ (Lazarsfeld.1944) ได้วิจัยเรื่อง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผลการวิจัยพบว่า

1. การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทำให้คนที่ตัดสินใจไว้แล้วว่าจะเลือกผู้สมัครคนใดเปลี่ยนใจไปเลือกผู้สมัครคนอื่นมีจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เป็นพวกที่ได้รับอิทธิพลจากการกดดันของกลุ่ม primary ยิ่งกว่าที่จะเป็นอิทธิพลของประเด็นนโยบายที่ใช้ในการหาเสียง

2. มีจำนวนเพียงเล็กน้อยที่มีการติดต่อสื่อสารกับพรรคการเมืองที่ตนไม่ได้สังกัด

3. อาชีพ ถิ่นที่อยู่ ศาสนาและอุปนิสัย การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคลในอดีตเป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อพฤติกรรมการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคล

นอกจากนี้ Paul Lazarsfeld ยังพบว่า พวกที่ได้เปลี่ยนแปลงความนิยมพรรคนั้น เป็นพวกที่มีความสนใจการเลือกตั้งน้อยที่สุด พวกที่สนใจรับฟังข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนน้อยที่สุด เป็นพวกที่ตัดสินใจเลือกใครล่าช้ากว่าพวกอื่น การชักชวนถึงง่ายกว่าพวกอื่น และการชักชวนส่วนใหญ่เป็นการติดต่อส่วนบุคคล ไม่ใช่ติดต่อโดยใช้นโยบายของพรรคการเมืองเป็นเครื่องมือ

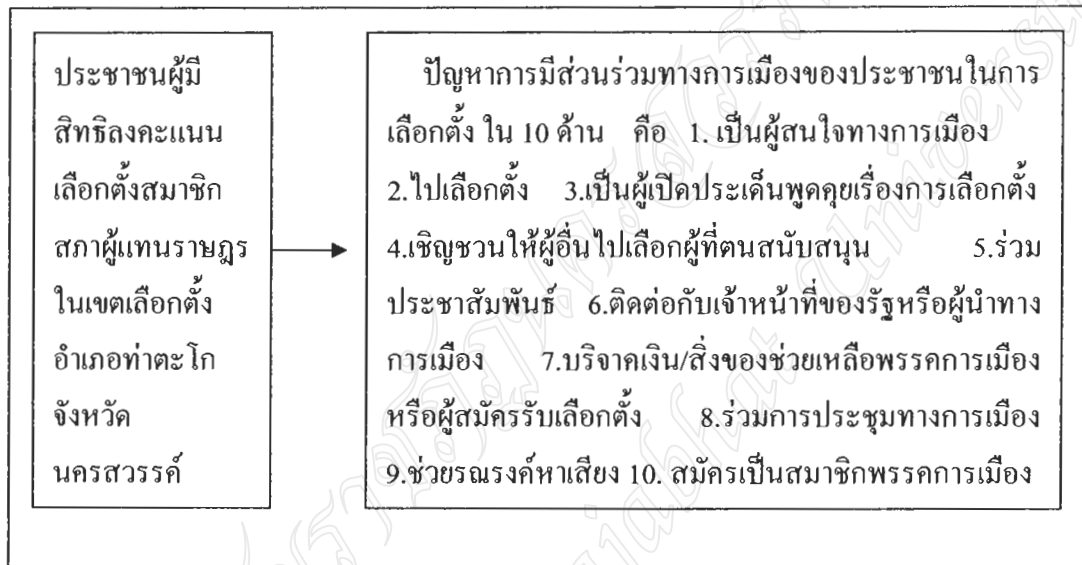
เมอร์เรียมและกอสเนลล์ (Merriam and Gosnell. 1948) ได้วิจัยเรื่อง สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลที่มีต่อการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผลการวิจัยพบว่า ในกลุ่มผู้มีฐานะทางการเศรษฐกิจและสังคมต่ำจะมีความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองคล้ายคลึงกัน และมักจะมีพฤติกรรมในทางการเมืองคล้ายคลึงกันด้วย

ฮันติงตัน (Huntington. 1990) ได้วิจัยเรื่อง การเลือกตั้งของประเทศที่กำลังพัฒนา ผลการวิจัยพบว่าบุคคลที่อยู่ในฐานะทางเศรษฐกิจ - สังคมต่ำ จะไปลงคะแนนเสียงด้วยการชักจูง (mobilized) เป็นสำคัญ หาใช่เพราะไปโดยความสำนึกต่อตนเองแต่อย่างใด ปัญหาต่อไปคือ ใครเป็นคนที่สามารถชักจูงบุคคลเหล่านี้ให้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง คำตอบดังกล่าวนี้ก็คือ บุคคลชั้นนำในชุมชนนั่นเอง

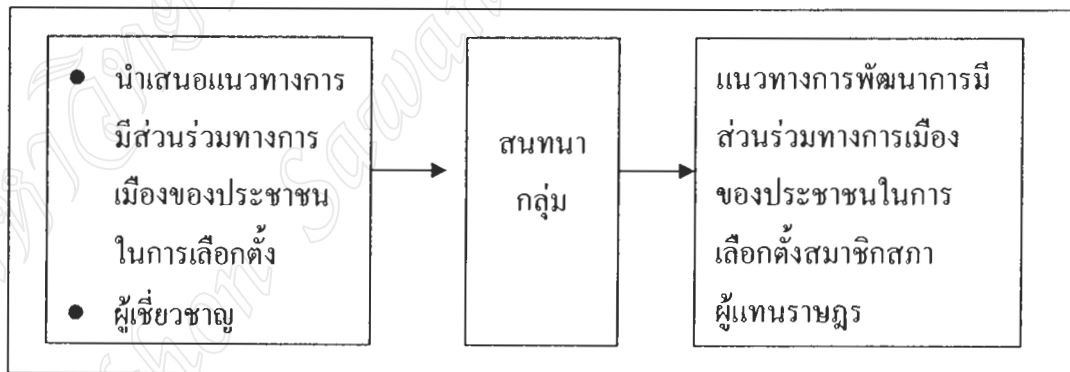
จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศดังกล่าว สรุปได้ว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องได้รับความชอบธรรมแห่งอำนาจในการปกครองจากการยอมรับของประชาชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน จึงเป็นบทบาทหนึ่งที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นเครื่องมือแสดงออกถึงการยอมรับในอำนาจการปกครองที่มีความชอบธรรม และการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน ก็คือการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพื่อคัดเลือกตัวแทน (representation) ในการปกครองประเทศ และเพื่อเป็นกรอบความคิดในการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอกรอบความคิดในการวิจัยเป็นแผนภาพ ตามภาพที่ 2.2 ดังนี้

กรอบความคิดในการวิจัย

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์

ช่วงที่ 2 นำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ภาพที่ 2.2 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย